

Habsburg Ottó és öröksége

Kiállítás

a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára dokumentumaiból

dr. Habsburg Ottó

születésének 100. évfordulója alkalmából

**Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára
Budapest, 2012**

A bevezetőt és a katalógust írta:
ÓLMOSI ZOLTÁN, KOCSIS PIROSKA

A kiállítást rendezte:
ÓLMOSI ZOLTÁN, KOCSIS PIROSKA

Az iratok válogatásában és a kiállítás létrehozásában közreműködött:
Balogh János Mátyás, Bertók Lajos, Bubik Gyöngyi, Czikkelyné Nagy Erika, Haász Réka,
Kálnoki Kis Edit, Klettner Csilla, Künstlerné Virág Éva, Laczlavik György, Lovász Gabriella,
Oross András, Őszné Kováts Júlia, Sz. Simon Éva, Simon István

Habsburg Ottó és öröksége

Kiállítás

*a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára dokumentumaiból
dr. Habsburg Ottó
születésének 100. évfordulója alkalmából*

Habsburg Ottó és öröksége

Kiállítás a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára dokumentumaiból

Bevezető

A kiállításunk azzal a céllal készült, hogy bemutassuk a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának IV. Károly királyhoz és fiához, az idén száz éve született *Habsburg Ottó*hoz köthető levéltári forrásait, kincseit. Természetesen, az itt bemutatott kép több okból is torzó, hiszen IV. Károly nem csupán Magyarország uralkodója volt, hanem egy jóval nagyobb birodalomé, az Osztrák–Magyar Monarchiáé, és életének viszonylag rövid szakaszát töltötte Magyarországon. Így, a levéltárban őrzött iratok is csupán életének néhány nagyobb, fontosabb csomópontjához köthetők: a koronázási ünnepségekhez, emigráns életéhez és hazatérési kísérleteihez. Még inkább elmondható ez Habsburg Ottóról, akinek gyermek- és ifjúkoráról alig-alig van olyan forrásunk, ami a trónörökös, mint embert tárja elénk. Sokkal inkább olyan ügyekről szerezhetünk tudomást, amelyek a család megélhetéséről, esetleges megnyilvánulásairól vagy velük kapcsolatban készült iratokról számolnak be, de ezek tárgyukban és időben is rendkívül hiányosak. Mindezzel együtt fontosnak tartjuk, hogy a feltárt iratanyagról számot adjunk, és amikor lehetséges, közelebb hozzuk ezt a két, a 20. században jelentős szerepet betöltő személyiséget. Habsburg-Lotharingiai Károly tragikusan rövidre szabott életét nemcsak birodalmának elvesztése árnyékolta be, hanem az a méltánytalan politikusi magatartás, amely nem csupán az utódállamok, hanem a Horthy vezette új magyar rezsim részéről is érte. A kormányzó és köre sem méltányolta tisztességes szándékait, hanem álszent módon, formailag a király mellett megnyilvánulva, de mégis csak ellenére téve a hatalom saját kezben tartása mellett tette le a voksot. Nem véletlen, hogy egyházi körökben elsősorban az embert tekintették, és nem az uralkodót, amire a kortársak vagy képtelenek voltak, vagy egyszerűen emberi irigységtől, hatalomféltésből, netán pénz utáni vágytól hajtva távolították el őt nem csupán a hatalom, hanem hajdani „hazáiból” is. Habsburg Ottó már kisgyermek korától kezdve a vesztesek oldalára került, és sok évtizednek kellett eltelnie ahhoz, amíg meggyőzte a világot arról, hogy nem ő az a „mumus”, akitől tartani kell. Konzervatív politikusként minden megnyilvánulásában keresztény etikai alapú világrendet képviselt egy olyan tisztességes alapállásból, amely nem hozhatott rövid időn belül sikert. Az „ellenséges” környezetre elég csak röviden utalni azzal, hogy a bulvársajtó már az 1920-as, 1930-as években sokat foglalkozott magánéletével, összeadták különböző királylányokkal, hercegisasszonyokkal, s amikor pozitív politikai véleményt fogalmazott meg, akkor is csupán a birodalom visszaszerzésének a vádjával illették. Személye, főként a harmincas-egyvenes években a monarchiának a megtestesítője volt, ezért jó szándékú és politikailag előremutató nyilatkozatait is sok esetben mérhetetlen ellenszenv kísérte. Itt elég utalni csupán arra, hogy hiába volt következetesen antifasiszta, és a háború kitörése előtt kijelentette, hogy Németország ezt a háborút nem nyerheti meg, az a nyilatkozata, hogy a háború után egy új közép-európai államalakulatot kívánna létrehozni, amelyet ő vezetne, egyértelműen gyűlöletet, ellenszenvet váltott ki.

A kiállításon bemutatott források meglehetősen sokrétűek, hiszen eddig jórészt kevésbé ismert levéltári dokumentumokon, tablókön, s főként Habsburg Ottóhoz köthető tárgyakon keresztül idézzük fel IV. Károlynak és dr. Habsburg Ottónak az alakját.

A több mint 120 eredeti irat között található parlamenti, miniszterelnökségi előterjesztések, minisztériumi átiratok, felterjesztések, beszámolók, jelentések, tájékoztatók és elemzések a Habsburg családról, annak jogállásáról. Főként a szocialista időszakban keletkezett külügyminisztériumi anyagokban található követi jelentések a múlt sok fontos eseményét „keltik életre” és gazdagítják a kiállítás anyagát. A kiállított források között megtalálható a koronázási hitlevél és a koronázási eskümintaszövege, a díszes kivitelű koronázási album, valamint egy nemességadományozási okirat. A hivatalos és félhivatalos iratok mellett a magánszféra is megjelenik, ezt bizonyítják a különböző megyéktől, hatóságoktól, egyházközségektől, magánszemélyektől érkezett táviratok, gratuláló levelek, részvénytulajánítások, meghívó- és köszönőlevelek. A koronázás alkalmából kibocsátott bélyegek és a korabeli fényképek is színesítik, és közelebb hozzák IV. Károly király és Habsburg Ottó alakját. A forrásokban a legnagyobb hiány az 1930-as években tapasztalható, itt nagymértékben támaszkodtunk a Magyar Távirati Iroda magyar és német nyelvű lapszemléire, belső bizalmas, kül- és belpolitikai tájékoztatóira, napi híreire. Sajnálatos, hogy 1949 után alig, 1956 után pedig egyáltalán nincs MTI anyag az Országos Levéltár őrizetében. Habsburg Ottó *Bakách-Bessenyei Györggyel* egy évtizeden

keresztül levelezett, s a levélváltásokból bemutatunk néhányat, kár, hogy a volt berni nagykövet halála megszakította ezt a kapcsolatot. A források mellett nem egyszer találunk sajtóanyagokat, amelyek közül többet kiállítunk. Emellett az Országos Levéltár Könyvtárának anyagából szintén válogattunk. Külön köszönet illeti Kiss M. Jenőt, a szolnoki Hagyományörző Alapítvány elnökét, akinek IV. Károllyal és Habsburg Ottóval kapcsolatos tárgy-, kép- és kisebb részben forrásgyűjteményét is felhasználtuk, főként Habsburg Ottóra vonatkozóan.

IV. Károly élete, uralkodása és emigrációja

Bevezető írásunkban először kiállításunk első főszereplőjét mutatjuk be. Habsburg-Lotharingiai Károly, *Habsburg Ottó Ferenc* főherceg és *Mária Jozefa* szász királyi hercegnő gyermekeként látta meg a napvilágot 1887. augusztus 17-én, az alsó-ausztriai Persenbeug kastélyában. Nagyapja, *Károly Lajos* (1833–1896), Ferenc József öccse, édesapja Ottó, a későbbi *Ferenc Ferdinánd* trónörökös öccse volt. Mélyen vallásos anyja gyermeke nevelésében elsődleges szempontként azt tartotta szem előtt, hogy távol tartsa kicsapongó életet élő apjától, így gondos katolikus neveltetésben részesült. Az uralkodói család szokásaitól eltérően nem házitanítóktól, hanem nyilvános iskolában, a katolikus bécsi bencés gimnáziumban tanult. 1905-ben I. Ferenc József tiltására azonban nem tehetett nyilvános érettségi vizsgát, mivel a császár méltatlannak érezte, hogy egy főherceg ilyen versenyhelyzetbe kerüljön. 1906-tól Prágában jog- és államtudományt, valamint közgazdaságtant tanult, de azt is magánúton.

Károly csak 1906-tól kapott komolyabb figyelmet az udvartól, mikor apja gégerákban meghalt. Mivel Ferenc József elsőszülött fia, *Rudolf* koronaherceg máig tisztázatlan körülmények között 1889-ben meghalt, majd Ferenc Ferdinánd főhercegnek, mint következő trónörökösnek, rangon alul kötött házassága feltételeként le kellett mondania saját gyermekeinek trónigényéről, Károly főherceg szintén előrébb került a trónörökösök sorában.

Ferenc Ferdinánd tragikus halálát követően, aki, mint ismeretes, 1914. június 28-án, Szarajevóban merénylet áldozata lett, Károly az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösévé vált. Ferenc József 1916. november 21-én bekövetkezett halálával így a trón Károly főhercegre szállt. Kiállításunk több, a császár és király elhunytá alkalmából részvétnyilvánítást kifejező levelet, illetve a koronázással kapcsolatos iratot mutat be. *(Lásd a 2. számú forrást!)*¹

Habsburg Károlyt nem nevelték uralkodónak, nem készítették fel arra, hogy egy ekkora birodalomnak legyen az uralkodója. Valójában az egész Monarchiában nem számítottak arra, hogy a trónra kerül. Ő maga sem. Így aztán sokáig egy galíciai helyőrségben élt családjával. Ferenc József csak néhány nappal a halála előtt hívatta haza a romániai frontról, ahol a főherceg állomásozott.

Életrajzírói megegyeznek abban, hogy Károly jól képzett, lelkiismeretes és gondos parancsnok volt, szerette katonáit, jószívű, sőt túlságosan jószívű volt, ami a K. u. K. hadseregben szokatlan jellemvonásnak számított. Katonának nevelték, de lelkében sohasem tudott igazán azzá válni, mert nem szerette az erőszakot, a brutalitást, mindazt, ami a háborúval együtt járt.

Mint kiállításunk is tanúsítja, *I. Ferenc József* császár és király halála napján táviratban értesítette *Burián István* közös külügyminisztert és *Alexander von Krobatin* vezérezredes, hadügyminisztert, valamint *Tisza István* miniszterelnököt a kormányzás átvételéről, s egyúttal megerősítette őket tisztségeikben. (3–4.) Két nappal később *Tisza Istvánt*, a magyar miniszterelnököt a koronázással kapcsolatos feladatok előterjesztésére utasította. (5.) Erről az időszakról az említettek mellett számos más dokumentum található a levéltárban, így nagyszámú gratuláló levél, távirat is, ezek bemutatásától eltekintettünk, csupán a brassói képviselőtestület ajándékozási szerződését állítjuk ki, amelyben az 1651 óta a város kezén lévő törösvári várat az uralkodónak ajándékozzák. (20.) A dolog pikantériája, hogy az 1918-ban román fennhatóság alá került várat, 1920-ban *Karl Schnell* brassói polgármester – Nagy-Románia egyesülése alkalmából – Mária román királynénak ajándékozta.

A koronázási ceremónia előkészítésével kapcsolatos eseményeket bemutató dokumentumokról igyekeztünk áttekintő képet nyújtani, így a koronázási hitlevél (14., 16., 18.), a koronázási eskü (15–16.), a koronázási album (22.), a magyar országgyűlés koronázó együttes ülése jegyzőkönyvének (17., 19.) kiállítása mellett az 1917. évi II. törvénycikket is bemutatjuk, amely IV. Károly királlyá avatásáról rendelkezik. Az említetteken túlmenően rendőrségi (7–8.), előljárósági (9.)

¹ A tanulmányban a későbbiekben csupán a katalógus számot adjuk meg.

elővigyázatossági intézkedésekről tanúskodó források is láthatók. Az ünnepek egy millió 800 ezer koronába kerültek, többek között 70 ezer adag gulyáslevest osztottak ki, amelyekről különböző előterjesztéseket, számlákat, statisztikai adatsorokat (pl. elveszett eszközökről) tárunk a látogató elé. (23–24.)

Habsburg-Lotharingiai Károly koronázását 1916. december 30-án, Budán, a Mátyás-templomban tartották, ahol – a koronázások történetében első ízben – a magyar himnuszt énekelték, nem az osztrákot. Vele együtt magyar királynévá koronázták feleségét, *Zita* Bourbon-pármiai hercegnőt,² akivel 1911. október 21-én kötött házasságot.

IV. Károly, uralkodóként az első világháború közepébe csöppenve egy társadalmilag, politikailag és katonailag is instabil országot örökölt. Az egyre kilátástalanabb végkifejlettel „kecsegtető” küzdelem miatt már 1917 tavaszától különbékére törekedett azzal a minimális háborús céllal, hogy megőrizze a Monarchia területi integritását, és leválsa a szerb uralkodóházat. Ismeretes, az antant hatalmaknak nem volt érdeke a Monarchia kiválása a háborúból, mivel ez felborította volna a háború utánra már korábban kidolgozott terveket, nevezetesen Ausztria–Magyarország területi feldarabolását és területeinek felosztását a majdani utódállamok között.

1917-ben feleségének fivére, *Sixtus* pármiai herceg révén titokban felvette a kapcsolatot *Georges Clemenceau* francia miniszterelnökkel. Beleegyezett abba, hogy a háború után Elzász és Lotharingia visszakerüljön Németországtól Franciaországhoz. Clemenceau azonban nyilvánosságra hozta üzenetét, és amikor *II. Vilmos* német császár emiatt kérdőre vonta, meghátrált, és megszakította a kapcsolatot az antanttal.

Az összeomlás előtti utolsó pillanatokban Károly a választójog kiterjesztésével, a nemzetiségeknek adott engedményekkel próbálta egyben tartani a monarchiát, de törekvése kudarcba fulladt. 1918 októberében bejelentette, hogy a birodalmat egyenrangú államok szövetségévé (föderáció) fogja átszervezni. A magyar kormány követelésére azonban meghátrált, és kinyilvánította, hogy az átalakítás nem érinti a magyar korona országait. Ajánlata így is elkésett: a nemzetiségek többsége – vezetőit követve és az antant támogatását élvezve – ekkor már ki akart szakadni a birodalomból.

IV. Károly 1918. november elején a Habsburg család vadászkastélyában, Eckartsauban tartózkodott, ahol 11-én *lemondott Ausztria államügyeinek viteléről*, 13-án ugyanezt megtette Magyarországgal kapcsolatban is. (26.)

Miután november 12-én Ausztriában, november 14-én Csehszlovákiában, november 16-án pedig Magyarországon kikiáltották a köztársaságot, Svájcba költözött. Kezdetben bízott abban, hogy hamarosan visszatérhet – legalábbis – Magyarországra. Erről a szándékáról több levele tanúskodik. 1920. február 23-ai német nyelvű levelében (27.) örömét fejezi ki az iránt, hogy Horthy biztosította a saját és az egész hadsereg hűségéről. Ismeretes, hogy néhány nappal később viszont a Nemzetgyűlés elfogadta az 1920. évi I. számú törvényt a királyi hatalom gyakorlásának megszűnéséről. (28.) Májusi levele azonban azt tükrözi, hogy még ekkor is bízik Horthyban, s kéri, hogy a kormányzó „bölcs belátásával” jelölje meg a legalkalmasabb pillanatot a trónra való visszatérésre. (29.) 1920 őszi levelei egyfajta kompromisszumot tükröznek, amit megoszt Horthyval és hozzá hű, legitimista híveivel is. (30–34.) Ennek értelmében nyilatkozatot bocsátott ki, hogy a magyar trónt csak akkor foglalja el, ha a magyar állam és a trónra lépésben szintén érintett más állam között szerződés készül az ország teljes függetlenségének megmaradásáról.

Türelme fogytával 1921. március 27. és április 5. között visszatért Magyarországra, és Horthy Miklós kormányzótól követelte a hatalom átadását. Horthy ekkor még le tudta beszélni erről, a környező antantállamok katonai beavatkozásának veszélyére és a belpolitikai helyzetre hivatkozva. IV. Károly visszavonult Szombathelyre, majd újra – ezúttal levélben – felszólította Horthyt a hatalom átadására. Időközben Szombathelyre gyűltek a királyhű arisztokraták, és a *Lehár Antal* ezredes parancsnoksága

² Zita királyné, 1892. május 9-én született a Bourbon-ház pármiai ágának tagjaként a toszkániai Villa Bourbone della Pianore kastélyban. Édesapja, I. Róbert pármiai herceg volt, aki 1859-ben, tizenegy évesen az olasz egységesítő mozgalmak idején veszítette el trónját. A húszgyermekes családban Zita a tizenhetedik, illetve a tizenegyedik leány volt. Szigorú katolikus nevelést kapott a szaléziánus apácák zangbergi (Bajorország) intézetében, majd magasabb tanulmányait a Wight-szigeten fekvő bencés rendi Szent Cecília apácakolostorban folytatta. A hűvös és nyirkos éghajlat kikezdte egészségét. Édesanyja 1909-ben hazavitte leányát a család osztrák birtokára, majd a csehországi Franzensbadban gyógykezelték. Itt ismerkedett meg a közelben szolgáló Károly Habsburg főherceggel, aki beleszeretett a fiatal lányba. A főherceg és a pármiai hercegnő 1911. október 21-én házasodtak össze az alsó-ausztriai Schwarza kastélyában Ferenc József király és számos európai előkelőség jelenlétében. Károly főherceg saját maga választhatta ki jóvendőbelijét, ami igen ritka volt a Habsburgok között.

alatt állomásozó hadosztály is a király mellett állt. Horthy – rövid habozás után – ismét elutasította a hatalom átadását, és utasította a katonai parancsnokot, hogy távolítsa el a királyt az országból. Mivel IV. Károly ekkor még ellene volt az erőszakos hatalomátvételnek, tudomásul vette a történeteket, és antant katonák kíséretében visszatért Svájcba. Érdekes módon, hívei ezt az útját sikernek értékelték. Rakovszky István, az országgyűlés elnöke a lakosság *spontán megnyilvánuló* ragaszkodásáról írt, s hogy a király *megragadta a nép lelkét*. Szerinte „a nép között is általános az a nézet, hogy rend csak akkor lesz, ha a király visszajön”. (36.) A király ugyancsak sikernek értékelhette, hogy a Habsburg család egységét megbontani szándékozó elképzelések is zátonyra futottak, s a család magyar ágának egyik tagja, Habsburg Albert, a nemzetgyűlés mentelmi bizottsága előtt egyértelműen elismerte a család fejének Károly királyt. (35.)³

Nyilván ezek a mozzanatok is hozzájárultak másodszeri visszatéréséhez. 1921. október 20-án repülőgéppel érkezett a nyugat-magyarországi Cirák és Dénesfa községek határába. Ellenkormányt alakított, és vasúton Budapest felé indult *Ostenburg-Moravek Gyula*⁴ Sopronban állomásozó csendőr egységeivel. Útközben több helyen megállt, s feleskette a hozzá hű alakulatokat. Ez a lassú vonulás megbosszulta magát, s amikor október 23-án Budaörsnél a király egységei beleütköztek a kezdetben jórészt egyetemi zászlóaljkból álló Horthyhoz hű csapatba, megálltak, várván a király utasítását. A kormányzóparti egységek ereje eközben növekedett, s rövid fegyverszünet, majd visszavonulási parancs után a fogyatkozó létszámú királypárti csendőrök és katonák kevés ellenállás után megadták magukat. Ezt követően nagyon gyorsan, már november 3-án elkészült a törvényjavaslat „IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszűnéséről”, amit 1921. november 6-án el is fogadtak. (37., 38.)

A magyar királyt több legitimista politikussal együtt (pl. *ifj. Andrássy Gyula*⁵) a tatai Esterházy-kastélyba, majd Tihanyba szállították. (Bemutatjuk ekkor készült, az országból való elszállítása ellen tiltakozó levelének másolatát. – Kiss M. Jenő tulajdona.) Ezután Károlyt Aszófő állomásról vonaton Bajára vitték, onnan egy brit monitor a Dunán, majd a Cardiff könnyűcirkáló a Fekete-tengerről feleségével együtt elszállította a Portugáliához tartozó Atlanti-óceánban fekvő Madeira szigetére, Funchalba.⁶ Az eredetileg is tüdőbeteg Károly király családja körében halt meg egy későn és rosszul kezelt tüdőgyulladás miatt 1922. április 1-jén. Érdekesnek vélhetjük a magyar politikai vezetés reakcióját a haláleset kapcsán, hiszen, miután megszabadultak tőle, a miniszterelnökség „az elhunyt Felséges Úr családja iránt a nemzet legszelesebb rétegeiben megnyilvánult nagy részvét” miatt „Ő Felségét a nemzet halottjának” tekintette, és temetési költségeit vállalta. (39.) Hozzá kell tenni, hogy *Kállay Tibor* pénzügyminiszter ezt is sokallta, és a miniszterelnöki döntés után néhány nappal úgy vélte, hogy a többi utódállam is járuljon hozzá a költségekhez. Mivel a család későbbi megélhetését is csak magyarországi forrásokból biztosították, Kállay javaslata nem volt reális.

A család és Habsburg Ottó élete az 1920-as években

IV. Károly halála után felesége, az alig harmincéves Zita, aki épp nyolcadik gyermekét várta, vette át a közvetlen család irányítását. Úgyszólván egyetlen fillér nélkül kezdtek új életet. (A világháború után a szövetségesek által megszabott és az utódállamok által fizetendő ellátmány nem érkezett meg, mert azok úgy érveltek, nem segítik a royalista ügyet.)

Zita, *Habsburg–Tescheni Mária Krisztina* főhercegnő fiánál, *XIII. Alfonz* spanyol királynál talált menedéket, aki az antant hatalmak ellenére befogadta a családot. A királyné gyermekei nevelésének szentelte összes energiáját. A legidősebbet, az alsó-ausztriai Reichenauban, 1912. november 20-án született Ottót (54.), tudatosan trónörökösnek nevelte, s még Madeira szigetén nyilatkozatot adott ki Ottó trónigényéről. Eszerint II. Ottó király a „Magyar Szent Korona Országában a Trónnak egyedül jogos Birtokosa” és „Ő Felsége meg kíván Koronáztatni”. (46.)

³ Albrecht főherceg hűségnyilatkozatot adott később Habsburg Ottónak is, vagyis elfogadta családfőségét, illetve jogát a trón öröklésére. MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Magyar lapszemle, 1930. május 30.)

⁴ Ostenburg-Moravek Gyula (1884–1944), a Tanácsköztársaság bukása után Sopron csendőrparancsnoka. Csendőrszázadainak segítségével hozták létre 1921. október 4-én a rövid életű Lajta bándságot. A második hazatérésekor különítményével Sopronban állomásozott, s csatlakozott a királyhoz. A budaörsi csata után rövid ideig fogságban volt, majd 1921. október 25-én amnesztiában részesült.

⁵ Ifjabb gróf Andrássy Gyula (1860–1929), politikus, belügyminiszter, az utolsó osztrák–magyar külügyminiszter.

⁶ Madeira szigetén található portugál város, a Madeirai Autonóm Régió fővárosa.

A baszkföldi *lequeitioi* kastélyban Ottót osztrák és magyar tanárok tanították, s a horvát nyelvet is elsajátította. Egyik nevelője *Magyary Gyula* római katolikus pap volt. 1929-ben Belgiumba költöztek. Egyetemi tanulmányait *von Bar* herceg néven a Leuveni Egyetemen végezte, ahol 1935-ben megszerezte a politika és társadalomtudományok doktora címet.

Ezekben az években a család megélhetését jórészt a magyarországi Habsburg birtokok szabadabbá tett bevételeiből biztosították, amiről számos forrás található az Országos Levéltárban. A hazai Habsburgok, *Frigyes* és *József* királyi hercegek hozzájárultak ahhoz, hogy a ráckevei családi alapítványi uradalom jövedelméből (47.), a belvárosi Apponyi téren lévő bérház, illetve egy tarcali szőlőbirtok bevételeiből átutaljanak az uralkodói családnak. 1922 nyarától a pénztalálás több-kevesebb rendszerességgel megtörtént. Erre utal az is, hogy a királyné 1923-ban megbízta gróf *Cziráky Józsefet* a Habsburg család magyarországi vagyonának a kezelésével. (48.) Az évi 40 ezer dollár⁷ összegből majdnem mindig volt elmaradás, s főleg a gazdasági világválság alatt akadtak nagyobb problémák az átutalással, mint arra gróf *Wenckheim Dénes* zárgondnok is utal az egyik kiállított forrásban. Ekkor alig pár ezer peseta maradt megélhetésükre. (50–51.) 1940-ig folyamatosan küldtek összegeket Zita királyné, mint kedvezményezett nevére. (53.) Vélhetően a háború miatt az anyagi támogatás megszűnt. A Horthy kormányzat folyamatosan figyelte a család tevékenységét, legyen az egy utazás, vagy nyilatkozat. (43–45., 52., 58., 61.), de az MTI hírek között is előkelő helyen szerepelt a lassan nagykorúvá váló Habsburg Ottó. Az MTI munkatársai folyamatosan figyelték az utódállamok sajtóját, de az Ottóval kapcsolatos német, francia vagy angol hírek is fontosak voltak, amit a háború alatt az amerikai, majd a háború után az osztrák értesülések is kiegészítettek.

Ottó mihamarabbi megkoronázása, már nagykorúsága – 1930. november 20.– elérése közelében állandó hír volt. Pl. 1930 júniusában a román sajtóban szenzációként kezelték, hogy „Ottó királyfit közvetlenül a legközelebbi kisantant konferencia befejezése után fogják Magyarország trónjára ültetni, hogy így a kisantant államokat *fait accompli*⁸ elé állítsák”.⁹ Ezekben a napokban a csehországi *Vossische Zeitung* „Wird Otto ungarischer König?” című cikkében azt állította, hogy a párizsi jobboldali sajtó szerint a magyar monarchista rezsim küszöbön áll. Az erősen nacionalista *Liberté* Ottó visszatérését „olyan egyszerű és minden komplikáció nélküli dolognak tartja, akár csak Carol visszatérését a román trónra”.¹⁰

Július elején Habsburg Ottó néhány napig Genfben tartózkodott, és a Népszava londoni lapokra hivatkozva azt írta, hogy ott-tartózkodása alatt magyar legitimista vezérekkel akart tárgyalni a koronázás ügyeiről. Más körök természetesen cáfolták ezt a híresztelést, hogy Ottó kétnapi genfi otléte alatt pl. a népszövetségi körökkel érintkezésbe lépett volna.¹¹

Különböző puccshírekkel is riogatta a csehszlovákiai lapok egy része a helyi közönséget, amit aztán később más újságok megcáfoltak. Fölmerült az is, hogy „Ottó királyfi” állítólag Budapesten tartózkodott, illetve Gömbös Gyulát különböző legitimista támadások érték, és ezzel kapcsolatban Budapesten is rendőri készültség volt.¹²

A Habsburg restaurációt a világ nagy részén akut problémának tartották. A Csehszlovákiában megjelent *Cseszké Szlovo* című lap az 1930 nyári események után hónapokkal később azt állította, hogy „a magyar arisztokraták az előkészületekben odáig mentek, hogy a jezsuiták segítségével három waggon Ottó-pénzt készítettek Kissingenben”.¹³

A kérdés 1931. július 23-án ismét felmerül. A francia *Populaire* aznapi száma ismertetett egy állítólagos kiáltványtervezetet, amit Apponyi Albert dolgozott ki. A kérdéses kiáltványt Habsburg Ottó megkoronázása után bocsátották volna ki. A cikk állítása szerint a parlament aktuális ülészakán Habsburg Ottót királlyá kívánták nyilvánítani. (55.)

Érdekes fordulatról számoltak be 1931. november végén és december elején németországi sajtócikkek. Eszerint legitimista puccsot készítettek elő Magyarországon, és a hírek szerint magas állású

⁷ A '60-as évek elején külügyminisztériumi kérésre az Országos Levéltárban vizsgáldták a kifizetésekről, a külügyminisztériumi megbízottnak meglehetősen vastagon fogott a ceruzája, s havi tízezerről számolt be, ami, nem tudni, hogy tudatosan vagy sem, de téves volt.

⁸ A. m. befejezett/megmásíthatatlan tény.

⁹ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Román és erdélyi magyar–német lapszemle, 1930. június 23.)

¹⁰ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Csehországi és felvidéki lapszemle, 1930. június 30. 1125.)

¹¹ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Magyar lapszemle, 1930. július 4.)

¹² MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Csehországi és felvidéki lapszemle, 1930. augusztus 25.)

¹³ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Csehországi és felvidéki lapszemle, 1930. december 5.)

arisztokratákat is letartóztattak. A puccs súlyát persze mutatja, hogy a hajdani fehérterrorista vezér, Héjjas Iván embereit, így Francia Kis Mihályt elfogták. A lényeg az, hogy ismételen olyan személyeket kötöttek Habsburg Ottóhoz, akihez nem sok köze lehetett. Ezt persze a cikkírók is tudták, hiszen sem Zita királyné, sem Habsburg Ottó nem tudtak a tervről, „csak annak sikere után” értesítették volna róla a Belgiumban élő és tanuló trónörökösöt. (56.)

Ezt követően a sajtóhírek elhalkultak, s az utódállamokban is eltűnt a félelem a Habsburgtól. Mint 1933-ban egy csehszlovákiai lap írta a magyarokat, főként az arisztokratákat gúnyoló írásában, hogy a „Habsburgok restaurálása Magyarországon hovatovább néhány arisztokrata magánügyévé válik”. (57.) A nácik uralomra jutása után ismét megjelentek ilyen hangok, de ekkor már a fasizmustól való félelem erősebb volt, még ha a náci propagandagépezet igyekezett is riogatni mindenkit a császárság visszatérésének a remével.

Kevés politikus olvasta Európában a *Mein Kampf*ot, de Habsburg Ottó igen, így tudta, hogy *Adolf Hitler* háborúba fogja sodorni a vén kontinenst, és ennek egyik első lépéseként Ausztria megsemmisítésére tör.¹⁴ Habsburg Ottó egy alkalommal részt vett Hitler egyik berlini nagygyűlésén, és két alkalommal is visszautasította a Führerrel való találkozás lehetőségét, a nácik hatalomra jutásának napján pedig elhagyta Németországot. Úgy vélte, a monarchia visszaállítása nem csupán Közép-Európa megbékítéséhez és a térség gazdasági felemelkedéséhez járulhatna hozzá, de segítségével talán meg lehetne állítani a nemzetiszocialista törekvéseket. Erre voltak jelek, mert *Engelbert Dollfuss* meggyilkolása után az új kancellár, *Kurt Schuschnigg* 1935 júliusában törvényt fogadtatott el a „Habsburg-Lotharingiai háznak az ország területéről való kiutasítása hatálytalanításáról és tulajdonának visszaszolgáltatásáról”. A Habsburg-mítosz feléledt, amit a hadsereg régi-új egyenruhája és rendfokozati jelzései, az állami címernek a császári kétfejű sasos címerre emlékeztető formája is jelzett. Összességében azonban a legitimista mozgalom az osztrák első köztársaság történetében sohasem vált igazi, hatékony tömegmozgalommá.

Habsburg Ottó folyamatos kapcsolatban állt a kancellárral, sőt több alkalommal személyesen is találkozottak, bár e megbeszélések hangulata egyre feszültebb volt. A kancellár óvta Habsburg Ottót a túlzott várakozásoktól, s kezdeti, bizonyos fokú optimizmusa egyértelműen a monarchia akkori elutasítása felé hajlott.

Habsburg Ottó tisztában volt azzal, hogy külföldről nehéz megítélni a helyzetet, ennek ellenére a legkisebb esélyt is meg kívánta ragadni az osztrák állam, illetve a *katolicizmus utolsó védőbástyájának* megmentése érdekében. Ennek érdekében 1938. február 17-én levelet írt a kancellárnak, melyben kérte, adja át neki a kancellári hivatalt.¹⁵

A kancellár nem fogadta el a kérést. Schuschnigg végül lemondott, Ausztria pedig ellenállás nélkül adta meg magát a náciknak. Habsburg Ottó azonnal ellenállásra szólította fel az osztrákokat. Ettől nem választható el, hogy 1938. március 20-án a nácik lapjának, a *Völkischer Beobachter*nek az első oldalán körözölevél jelent meg ellene. A koronaherceget az Anschluss után a nácik német állampolgárnak – és hazaárulónak – tekintették. Habsburg Ottónak a háború után lehetősége volt beletekinteni német dokumentumokba, s egy 1940. május 10-én kelt parancs szerint őt és édesanyját nem lehetett letartóztatni, hanem azonnal le kellett löni.¹⁶

Ismeretes, Habsburg Ottó és családja 1929-től Belgiumban, a Brüsszel melletti Steenockerzeel kastélyban lakott, s a háború miatt kénytelenek voltak először Párizsba menni, majd 1940 júniusában Portugálián keresztül átköltözni az Egyesült Államokba. Habsburg Ottó 1944 októberéig Washingtonban lakott. Kiköltözése előtt néhány hónappal, március 4. és május 2. között *Franklin D. Roosevelt* elnök meghívására egy körútra elutazott Amerikába, s ezen az úton tett nyilatkozatai nagy sajtóvisszhangot kaptak. Baltimore-i nyilatkozata, amely szerint nem kérdéses, hogy a németek el fogják veszteni a háborút, illetve a háború szövetségesek általi megnyerése után új közép-európai államalakulatot tervez, a berlini lapok éles támadását váltotta ki. Ennek az államnak többek között Ausztria, Wittenberg és Bajorország mellett a mai Magyarország és Jugoszlávia is alkotó részei lettek volna. (62.)

¹⁴ Hitler, Adolf: *Mein Kampf*. Zwei Bände in einem Band. München, 1938. 1.

¹⁵ FIZIKER RÓBERT: Habsburg Ottó és Kurt von Schuschnigg levélváltása. 1938. február–március. *ArchívNüet*, 2012. évf. 5. szám.

¹⁶ *Európáért. Haas György beszélgetései dr. Habsburg Ottóval*. Tevan Kiadó, Békéscsaba, 1992. 132.

Habsburg Ottó a második világháború alatt többször nyilatkozott a végső kimenetelt illetően. Már kiköltözése után, a kanadai sajtó képviselőinek olyan nyilatkozatot adott, hogy „ahány nappal Németország halogatja az Anglia elleni támadást annyi nappal közeledik felénk a végső győzelem. Talán kell még egy-két, esetleg három év is. A győzelem biztos.”¹⁷

Az 1942. július 26-ai Reuter jelentés szerint rádióbeszédben hívott fel az ellenállásra, és kijelentette, hogy „népe megőrizte lelkében az ellenállás szellemét, és továbbra is ellenáll, míg csak fel nem szabadítják Ausztriát”.¹⁸ Habsburg Ottóhoz hasonlóan Angliában is úgy vélték, hogy Ausztria függetlensége fontos a háború után. Ebben a kérdésben is igénybe vették szolgálatait, ugyanis az osztrák légió sorozóbizottságának lett a vezetője. Az Egyesült Államokban sokan meglepődtek emiatt, Roosevelt elnök helyesbíteni kényszerült, hogy a „trónkövetelő” csak tagja a bizottságnak.¹⁹

Nem zárható ki az sem, hogy e támadások miatt jelentették be Washingtonban: „Habsburg Ottó, Ausztria utolsó császárnak fia nem tagja többé az amerikai hadseregnek. Az amerikai hadügyminisztérium közölte, hogy az amerikai hadsereg keretében belül felállított osztrák zászlóaljat feloszlatták, Ottó és két testvére ez év elején tagja volt az osztrák zászlóaljnak.”²⁰

Egyes vélemények szerint Horthy Miklós 1944 őszén hajlandó volt elismerni Habsburg Ottót legitim királyként, ha a szövetségesek meg tudják menteni a kommunizmustól az országot. A kapcsolatfelvétel már 1944 tavaszától megtörtént, de Horthy nem tett kézzelfogható lépést. Habsburg Ottó a kormányzótól függetlenül is mindent megpróbált, a kanadai Québecben Roosevelt amerikai elnök szeptember 15-én délután fogadta Habsburg Ottót, és kifejezte aggodalmát Közép-Európa sorsát illetően, mert ez a terület feltehetően szovjet megszállás alá kerül. Szeptember 17-én Churchill látta vendégül Habsburg Ottót. A két államférfival láttamoztatott egy táviratot, amit eljuttattak öccséhez, Károly Lajos főherceghez Lisszabonba, Apor Gábor követnek Rómába és Bakách-Besseney György berni követnek. A táviratban lévő felhívás arra szólította fel a magyar kormányt, azonnal lépjen kapcsolatba az amerikaiakkal és az angolokkal. Ha „elfogadja ajánlatukat a feltétel nélküli megadásra, és együttműködik a szövetséges erőkkkel a németek ellen, Magyarország még megmenekülhet a kommunista uralomtól”. E felhívásnak ekkor már nem volt realitása, hiszen Horthyék elkéstek, a háborúból való kilépést is előkészítetlenül, dilettáns módon jelentették be, így a hatalmat rövid időre a nyilasok vehették át.

Habsburg Ottó háború alatt követett céljainak többsége – így osztrák emigráns kormány felállítása, osztrák emigránsok „baráti osztrákként” való elismerése, a tiroli határ nyelvhatárok szerinti korrekciója, Magyarország átlépése a szövetségesek oldalára, az ország határainak a nyelvhatárok menti kialakítása, szudétanémetek kiűzésének megakadályozása Csehszlovákiából, kéthatalmi (angol, amerikai) megszállási övezet elfogadtatása Ausztriában – meghiúsult, legfontosabb törekvése, azaz Ausztria ismételt megjelenése a térképen, azonban megvalósult. Az 1943. november 1-jei moszkvai nyilatkozat elismerte az ország létét, más kérdés, hogy a háború végén ez együtt járt az ország háborús felelősségének kinyilvánításával és négyhatalmi megszállásával.

A háborútól 1956-ig

Habsburg Ottó 1944. november 3-án visszaérkezett Európába, Lisszabonba, s 1944 novemberétől 1954 májusáig Párizsban, illetve *Clairefontaine*-ben élt. Ausztria nem hálálta meg küzdelmét az ország függetlenségéért, pedig azt is bejelentette, hogy „feloszlatta a monarchista osztrák felszabadító bizottságot, s együttműködik az osztrák földalatti mozgalommal.” (65.) Az MTI híre szerint a háború után, 1945 novemberében Habsburg Ottót titokban beengedték Ausztria francia megszállási övezetébe.²¹ (Valójában már júniustól Tirolban volt.) Miután az osztrák kormány tudomására jutott, hogy Habsburg Ottó Tirolba érkezett, az osztrák kormány elhatározta, hogy „a Habsburg család tagjainak száműzetéséről szóló 1919. április 3-ai törvényt alkalmazza”. A szocialista *Karl Renner* kancellár kijelentette, „nem tudja megérteni, hogyan léphette át Habsburg Ottó és fivére a szigorú ellenőrzési rendszabályok mellett Vorarlberg határát, és hogyan tartózkodhatott Innsbruckban anélkül, hogy a hatóságok letartóztatták, és kiutasításáig fogságban tartották volna. Hozzátette, egyetlen józan

¹⁷ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Házi tájékoztató. 1940. július 30.)

¹⁸ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Házi tájékoztató. 1942. július 26.)

¹⁹ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Házi tájékoztató. 1943. március 14.)

²⁰ MNL OL K 428 (Magyar Távirati Iroda Rt. – Házi tájékoztató. 1943. december 12.)

²¹ MNL OL XXVI-A-14 – MTI Híryanag. 1945. november 17. 25.

osztrák sem álmodhatik az osztrák császárság visszaállításáról”.²² Az angol rádió november 19-ei jelentése szerint Ottó visszautazott Párizsba. (Ez szintén nem felelt meg a valóságnak, mert csak január 21-én hagyta el az országot.)

1946. január végén az osztrák és a nemzetközi sajtóban egymásnak ellentmondó hírek jelentek meg arról, hogy Habsburg Ottó két öccse, Károly és Róbert Tirolban tartózkodik, illetve Habsburg Ottó Lichtensteinben. (66–68.) Az éles megnyilvánulások után – svájci hírekre reagálva – február 4-én az osztrák belügyminisztérium végérvényesen kijelentette, hogy „sem Ottó, sem a Habsburg család más tagja nincs jelenleg Ausztriában”.²³ Mint látni fogjuk, Ausztriában, a későbbiekben is komoly belpolitikai összecsapásokhoz vezetett Habsburg Ottó megítélése és beengedése az országba.

A szovjet felügyelet alatt működő magyar kormány sem látta szívesen. Amikor Habsburg Miksa, IV. Károly testvére, saját és fiai részére kérte magyar útlevelük megújítását a genfi konzulátuson, illetve a berni követségen keresztül a Külügyminisztériumtól, a kisgazdapárti Nagy Ferenc miniszterelnök a következő szavakkal utasította el: „véleményem szerint nem kívánatos a Habsburg család tagjai részére magyar útlevél kiállítását.” (69.)

Habsburg Ottó a Mindszenty per egyik legfontosabb vádpontjává is vált. A december 26-án letartóztatott bíboros ellen – a koncepció per megkezdése előtt – hangzott el Losonczy Géza államtitkár kijelentése, hogy 1947. júniusi egyesült államokbeli és kanadai útja alkalmából a hercegprímás az ottawai Mária-ünnepségek „űrügén” találkozott Zita királynéval és Habsburg Ottóval. Losonczy szerint ekkor Mindszenty beszámolt neki a magyarországi legitimisták tevékenységéről. Mivel a háború elkerülhetetlen, a legitimistáknak a harmadik világháború kitörésére kell törekedni. Vagyis, ebben az értelmezésben, a főpap és a főherceg háborús uszító. Az eseményre a per folyamán külön is kitérnek, ekkor már jobban a legitimista hatalomátvitelre koncentráva.

A kommunista sajtó pedig, függetlenül attól, hogy „népi demokratikus” vagy nyugat-európai volt, egyaránt teljesítette az elvárásokat, és szidalmazta a Habsburg Ottó uralmát előkészítő, „egyházi reakció háborúját”. (70–71.) A nyugati világban komoly tiltakozó megmozdulásokat szerveztek a bíboros megmentése érdekében, de ez ebben az időben természetesen nem vezethetett sikerre. Néhány év múlva az emigráció egy részében ismételt felmerült egy hasonló akciósorozat indítása, de ekkor, 1953 októberében a vezető politikusok már kételkedtek egy ilyen elképzelés sikerében. (80.)

Habsburg Ottó rendkívül fontosnak tartotta az emigráció egységét a kommunista rendszer ellen. Az emigráció történetének feltárása szempontjából nagyon érdekes 1948 és 1958 között folytatott levelezése báró Bakách-Besseney Györggyel, korábbi berni követtel, a magyar legitimisták egyik vezetőjével. A levelek – Bakách-Besseney György hagyatékával együtt – eljutottak a Magyar Országos Levéltárba (83.), amelyek alapján rekonstruálni lehet, hogy Habsburg Ottó ugyan részt vett az emigráció véleményformálásában, de a legkülönbözőbb csoportok közötti torzsalkodásban nem. (78.) Tanácsai inkább iránymutatásul szolgáltak a hozzá hű személyeknek, de azok is inkább finoman, lehetőleg arra utalva, hogy a szélsőjobb képviselőivel vagy ne tartsák a kapcsolatot, vagy lehetőleg szabaduljanak meg tőlük.

Egyértelműen látta, hogy az emigrációs torzsalkodások nem tesznek jót a magyarságnak, és inkább gyengítik elismertségüket a vezető nyugati hatalmak előtt. A levelek arra is utalnak, hogy pontosan figyelte a magyarországi eseményeket, és esetenként pontos következtetéseket vont le a hazai, és ennek kapcsán a szovjet belpolitikai fejlődés irányairól.

Figyelte a hazai koncepciók pereket, az egyik bemutatott levélben a Standard vállalat vezetői elleni perről ír (72.), de figyelme inkább Sztálin halála után fordul erősebben a szovjet és a hazai belpolitika eseményei felé. (79.) Igazán, 1956 nyarától – amikor már érezni lehetett a mihamarabbi változások lehetőségét – foglalkozik napi szinten Magyarországgal. Addig azonban sokkal inkább az emigráció ügyei foglalkoztatják. A Magyar Nemzeti Bizottmányról, amely a legkülönbözőbb irányultságú, s eltérő időben az országot elhagyó személyekből állt, ezért szinte folyamatos összetűzések színtere volt, Habsburg Ottónak az volt a véleménye, hogy az emigráció összetartó ereje, „amelynek keretében a magyar emigráció szolgálhatja a Nemzet érdekét.” (73.) Éppen ezért, működőképességéhez a legitimisták részvételét is szükségesnek tartotta, annak ellenére, hogy a bizottmányban szélsőjobboldali személyek, tábornokok is helyet kaptak, sőt, egyesek, mint Zákó András, vezető szerepre is törekedtek. (78.) Leveleiből kiderül, hogy igen nagyszámú utazása mellett, melynek során

²² MNL OL XXVI-A-14 – MTI Híryanag. 1945. november 18. 9.

²³ MNL OL XXVI-A-14 – MTI Híryanag. 1946. február 4.

számos akkori vezető politikussal találkozott, volt ideje a magyar emigráció szinte minden árnyalatának személyeit megismerni. (75.)

1950 nyarán leveleinek egyik visszaköszönő témája a háború, lehetségesnek tartotta, hogy már az év végén „háború legyen Oroszországgal”. Erre a helyzetre készülve fejt ki álláspontját az emigrációról, feladatairól, legfontosabbnak – s érzékelhetően ebben az időben teljesen a folyó túlsó partján állva – úgy vélte, hogy háború esetén a Magyar Nemzeti Bizottmányt ismerjék el magyar emigráns kormányának. A háború első napjaiban az MNB így minél előbb hadat üzenhet Oroszországnak, ami „előfeltétele egy rendes hadsereg megszervezésének”. (76.)

Habsburg Ottó a legitimista emigráció kérésére Lisszabonban Horthy Miklóssal is találkozott. Apja, s saját tapasztalatai alapján nem lehettek illúziói a megbeszélés eredményességét illetően, a hajdani kormányzó szellemi leépültsége azonban nagyon meglepte. A kellemetlen látogatás alapján csak azt állapíthatta meg, hogy Horthy már nem lehet politikai erő. (74.) Talán e találkozó tapasztalataival függ össze, hogy Habsburg Ottó nem sokkal később, az emigrációnak feladatai kapcsán felhívja a figyelmet arra, hogy Horthy Miklóst egyelőre ne informálják. (76.)

Véleménye a későbbiekben sem változott meg Horthyról. 1985-ben, egy interjúban a közeledő II. világháborúra visszaemlékezve a következőket állapította meg: „visszaemlékszem, hogy a kormányzó mennyire nem értett semmit az ügyekhez. Nem értette, nem is érezte azt, hogy milyen veszély közeledik felénk.”²⁴

Habsburg Ottó főherceg 1951. május 10-én vette feleségül a franciaországi Nancyban Regina szászmeiningeni hercegnőt (teljes neve: *Regina Helene Elisabeth Margarete Prinzessin von Sachsen-Meiningen*, 1925–2010), akitől hét gyermeke született, öt lány és két fiú.²⁵ Bakách-Besseney György két levélben is reagál Habsburg Ottó házasságára. Az elsőben megköszöni az esküvőre szóló meghívót, majd a másodikban a házasságkötés alkalmából a „legőszintébb szívből jövő legforróbb szerencsekívánatait” fejezi ki. (77.)

1956 nyara sok tekintetben vízvázalasztó. Egyik levelében többek között „bizalmasan” arról számol be Schwarzenberg herceg magyarországi útjáról, s útja során találkozott (az évekig kitelepített) [gróf] Esterházy Móriccal. A magyarországi helyzetet is pozitívan értékeli, mivel az emberek nyugodtan ki merik mondani gondolataikat. Érdekes a bírálata a Szabad Európa Rádióra vonatkozóan, amelynek stílusa olykor több kárt okoz, mint hasznot. (81.) Ismeretes, a SZER nem változtatott stílusán, s a forradalom alatti, nem egyszer félrevezető híreivel, nem a valóságos nemzetközi helyzetet tárta a hallgatóság elé. A forradalom első napjaiban – egyik levele legalábbis erre utal – az október 25-ei sok áldozattal járó vérengzés miatt Habsburg Ottó túl gyorsnak tartotta a forradalom eseményeinek sodrását. Ugyancsak érdekes *Nagy Imre* megítélése, akit ekkor még titóistának tart. (82.)

Sajnálatos módon az 1956 utáni levelek nagyon megritkulnak, és Bakách-Besseney György 1959-ben bekövetkezett halála miatt 1958-tól már egy sem áll rendelkezésünkre, viszont egy rendkívül érdekes levélről – úgy véljük – érdemes külön is beszámolni. *Lengyel Alfonz*tól, egy valamikor Ludovikát végzett személytől 1957. április 6-ai keltezéssel kapott levelet,²⁶ aki 50%-os hadirokkant lett a fronton, a háború után elvégezte a jogot és emellett művészettörténetet és régészetet is hallgatott. Utolsó éves korában az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, és a Grósz perben nyolc évre ítélték. Ebből hatot – magánzárkában és bányában – letöltött. Részt vett a forradalmi harcokban, és Mindszenty József hercegprímás környezetéhez tartozott. 1956. december 18-án lépte át a határt. Levelében az emigráció szervezkedésének a szükségességéről is ír, illetve a kommunizmus elleni harcról. Tanácsot kér Habsburg Ottótól, hogy lát-e fantáziát az általa szervezett politikai foglyok világközpontjának a megalakításában. (Később e szervezet elnöke is volt.) Felajánlja, hogy beszámol a magyarországi eseményekről.

Miért érdekes ez a levél? Mert rávilágít egy olyan kérdésre, mely 1956 után az emigrációban központi problémának számított, nevezetesen, hogy kiben bízhatnak meg a régebben kint élők. Ismeretes, nem egy esetben előfordult, hogy a Kádár-rendszer által kiküldött megbízottak beépültek az emigráns szervezetekbe. Lengyel Alfonz levele mellett megtaláljuk Habsburg Ottó levelét Bakách-Besseney Györgynek, amelyben arra kéri hívét, hogy „informálja le” a levél alapján jó embernek tűnő személyt.

²⁴ *Európáért. Haas György beszélgetései dr. Habsburg Ottóval*. I. m. 130.

²⁵ Idősebbik fia, Habsburg Károly főherceg – a család feje – 1961-ben született Bajorországban. Kisebbik fia, a Magyarországon élő György 1964. december 16-án látta meg a napvilágot a bajorországi Starnbergben.

²⁶ MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–25–26. p.–1957.

Bakách-Bessenyei ezt követően értesítette Lengyel Alfonzot Habsburg Ottó megkereséséről. A még jelenleg is élő Lengyel Alfonz 1956 után nemzetközi híró régésszé vált, és nem csupán a római kori, hanem elsősorban a kínai régészetben alkotott maradandót a császári agyaghadsereg feltárásával. Többször, több éven keresztül folytatott kutatásokat, s ma is nagy elismertségnek örvend.

Habsburg Ottó és Ausztria

A Habsburg család tagjainak visszatelepülése, sőt látogatása Ausztriában az osztrák belpolitika egyik centrális kérdése volt, s az ötvenes évek végétől a koalíciós tárgyalásokon Habsburg Ottó sorsa megkerülhetetlen belpolitikai problémává növekedett. Személyesen kívánt megjelenni a tiroli szabadságharc 150. évfordulója alkalmából 1959. szeptember 13-án Innsbruckban tartott emlékülésen, az osztrák kormány azonban elutasította a beutazást, mert nem mondott le trónigényéről, és minden egykori előjogáról. (84.) 1961. március 31-én – miután a Habsburg-Lotharingiai-ház több tagja elfogadta a Habsburg-törvényt, és aláírta a lemondó nyilatkozatot – Habsburg Ottó, a család feje is aláírta lemondását az osztrák trónigényről, ennek jogérvényessége körül azonban Ausztriában jogvita keletkezett, s főként a szocialisták ellenállása miatt több évig késleltette hazalátogatását.

A magyar sajtó az '50-es évek végétől esetenként hírt adott az osztrák belpolitikai hírekről. 1963. július elején a szocialista bel- és a külügyminiszter sem járult hozzá Habsburg Ottó beutazásához, amit a néppárt nem fogadott el, de végül a parlamenti szavazáson érvényesült a baloldal többsége. (85.) Az igazi éles összecsapás azonban az 1964. évi választások utáni kormányalakítási tárgyalások programjának kialakítása, ezen belül főként Habsburg Ottó ausztriai visszatérése körül robbant ki. Heltai András, bécsi MTI tudósító folyamatosan írta beszámolóit, amiből rövid cikkek jelentek meg a Népszabadságban, de esetenként más lapokban is. A március–áprilisban hetekig tartó vita végén már csak a trónörökös hazautazása maradt kérdéses. A Néppárt teljes mértékben a hazautazás mellett állt ki, a szocialistáknak azonban továbbra is elfogadhatatlan volt, hogy Habsburg Ottó változatlanul igényt tartott a családi vagyonra, „a birtokok értékét az osztrák sajtó sok százmillióra becsülte”. (87.)

A Néppárt főtitkára, *Hermann Withalm* a bajorországi Pöckingbe, utazott, hogy rábírra Habsburg Ottót, „adjon lemondó nyilatkozatot ausztriai beutazásáról, ami kivezethet a zsákutcából”. Habsburg Ottó ezt megtette, s lemondott a visszatérésről addig, amíg a két párt tárgyal ügyéről. Ezt követően már gyorsan megegyezett a két koalíciós párt, és leszögezték, hogy a Habsburg kérdést „együttesen, békés módon és tartósan” megoldják. (86.)

Az első utazásra végül csak 1966. október 31-én került sor, miután az osztrák közigazgatási bíróság Habsburg Ottó javára döntött, aki így négy évtizednyi távollét után visszatérhetett hazájába.

Érdekes az a folyamat, ahogy az osztrák állam képviselői, elsősorban a szocialista párt vezetői a magyar külügyet is fel akarták használni Habsburg Ottó állampolgárságának ügyében. A kérdés a kommunista magyar vezetést nem különösebben érdekelte, mégis felkérték a Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetét egy szakvélemény kiadására. *Kovács István* igazgatóhelyettes 1963 júliusára elkészített, 20 oldalas, igen alapos szakvéleménye történeti folyamatában tekintette át a problémát, s megállapította, hogy „Habsburg Ottó leszármazás útján magyar állampolgárságot szerzett. Ezt az állampolgárságát mai napig is megtartotta.” (110.)

Az ügy érdekes módon nem a választás utáni koalíciós tárgyalások során, hanem több mint egy évvel ezután vált fontossá az osztrák szocialista vezetők számára azért, hogy *megakadályozzák Habsburg Ottó ausztriai hazatérését*, illetőleg a politikai életben való részvételét. A magyar kormánynál az iránt érdeklődtek, hogy egyrészt a magyar állam valóban a királyi jövedelmekből biztosította-e a királyi család életét a '20-as, '30-as években, és hogy ezeket nagykorúsága után már Ottó vette-e át, másrészt, hogy a trónörökös magyar állampolgár-e vagy sem. Ez utóbbinál különösen az volt az érdekes, hogy a magyar állampolgárság megléte esetén az osztrák kérdésessé tehető-e. Ugyancsak jellemző, hogy az osztrák külügy mind többre volt kíváncsi: először csak annyit kértek, hogy valóban fizettek-e összegeket a Habsburg családnak, később már Ottó állampolgárságára, illetőleg a jövedelmeire vonatkozó okmányok fordítását is kérték, végül az eredeti törvényszövegeket is. (111–112.) A magyar vezetés, bár tudott ezekről a hátsó szándékokról, s a bécsi nagykövet javaslata ellenére, aki az iratok visszatartását vélte helyesnek (114.) – az Országos Levéltár segítségével (113.) – az iratokat az osztrák fél rendelkezésére kívánta bocsátani. Nyilvánvalóan ez azzal is összefüggött, hogy – eltérően Kovács István véleményétől – a hivatalos magyar belügyminisztériumi felfogás szerint Habsburg Ottót nem tekintették magyar állampolgárnak. (115.) Az ügy persze még 1966-ban sem zárult le, s egy februári, a

bécsi követségnek szóló belső tájékoztató szerint, amennyiben a kért levéltári anyagok ügye felmerülne, annyi legyen a válasz az osztrák hatóságok felé, hogy „a kutatást még nem fejeztük be”. A magyar külpolitikai irányításban – összefüggésben azzal, hogy a kérdés elsősorban nem jogi, hanem politikai kérdés – a kiváráó álláspont erősödött meg. A magyar állam kinyilváníthatta volna, hogy Habsburg Ottó nem magyar állampolgár, „erre azonban a jelen körülmények között, nincs szükség, az ügygel egyáltalán nem kívánunk a közeljövőben foglalkozni”. (116.)

Ausztria közben szép lassan álláspontot változtatott. Bruno Kreisky osztrák kancellár már 1967-ben kezdet fogott a Habsburg család fejevel. 1972-ben, a Páneurópai Unió megalakulásának 50. évfordulóján Habsburg Ottó és az osztrák kormány vezetői, így Bruno Kreisky egyaránt a díszelnökségben ültek. (88.) A kapcsolatok ettől kezdve folyamatosak váltak, hiszen a konferencia után nem sokkal a Páneurópai Unió alelnökévé, majd 1973 májusában elnökévé választották, ami immáron más szintű elfogadottságot jelentett.

Ellenségből barát. Habsburg Ottó és a magyar hatóságok

A magyar hatóságok figyelme ettől kezdve fordult sokkal inkább Habsburg Ottó felé. A hetvenes évek közepétől még kifejezetten ellenséges megfigyelői célzattal érdeklődtek iránta, ami a '80-as évek közepére szép lassan a semleges megfigyelés barátivá alakult. 1973-ban egy burgenlandi előadása is komoly fejtörést okozott egyes körökben, bár a külügy akkor is mérsékelt felfogást követett. (89–90.) 1983-ban sikerként könyvelték el, hogy sikerült megakadályozni a kölni Magyar Házban Habsburg Ottó március 15-ei előadását. (91.) 1985-ben viszont már „végig nagy érdeklődéssel kísért előadásról” számol be a genfi magyar követség. (92.)

Az első lényegi váltás 1987-ben történt, amikor a politikai vezetés hozzájárult ahhoz, hogy néhány németországi barátjával együtt Magyarországra látogasson.²⁷ Habsburg Ottó nem szerepelt az ún. tiltó névjegyzéken, s ekkor már úgy ítélték meg, hogy lojális a viszonya Magyarországhoz, ezért akadálytalanul léphetett 1987. augusztus 1-jén az ország területére. (93–94.)

Habsburg Ottó legközelebb 1988. július 13-án feleségével és lányával látogatott Magyarországra. Megítélése ekkor még kedvezőbb volt, mint korábban, hiszen a határon „zökkenőmentes beutazást” kaptak. A külügy emellett azt javasolta, hogy a Parlament egyik vezetője találkozzon Habsburg Ottóval. (95.) A dolog érdekessége, hogy az MSZMP Politikai Bizottsága 1988. június 28-án arról kapott tájékoztatást, hogy Habsburg Ottó édesanyja, Zita királyné magánemberként Magyarországra látogat.²⁸ A források alapján nem állapítható meg egyértelműen, de vélhetően közösen utaztak.

Habsburg Ottó első hivatalos magyarországi útjára egy Európa parlamenti küldöttség tagjaként 1989. február végén került sor, ami már visszatükrözte a hazai változásokat is. Személye óriási érdeklődést keltett, a sajtó képviselői is nagy számban keresték meg, ami főként nyugat-európai szocialista körökben felháborodást váltott ki. A küldöttség szociáldemokrata tagjai is rosszalják, hogy *mekkora felhajtás* volt körülötte. A sajtószabadság megjelenése, az emberek nyilvános érdeklődése ekkor még új volt Magyarországon, és elementáris erővel jelentkezett az, a jobb esetben elhallgatott, de inkább szidalmazott hajdani trónörökös iránt. A nyugati munkáspártok egyszerűen nem értették ezt, és a legitimizmus veszélyének újbóli feléledésétől tartottak. Az adott helyzetben a magyar külügy magyarázatra kényszerült saját politikai céljait illetően. (96–97.)

Azt, hogy az osztrák baloldal – a „Kaiser kultusz” turisztikai hasznának ellenére – még ekkor sem tudta egyértelműen elfogadni a Habsburg családot, Zita császár és királyné halála, valamint a temetési szertartás körüli bonyodalmak is jelezték. Zita királyné 1989. március 14-én hunyt el, amiről dr. Habsburg Ottó azonnal táviratban értesítette *Straub F. Brunót*, az Elnöki Tanács elnökét. (98.) A magyar államfő természetesen táviratban fejezte ki részvétét a családnak (100.), de arról, hogy a temetésen a magyar kormányt a nagykövet hivatalosan képviselhesse-e, nem tudtak dönteni. Nagy János nagykövet szeretett volna részt venni, már csak azért is, mert a csehszlovák és a lengyel nagykövet engedélyt kapott erre, és a magyar követség is megkapta a család meghívóját a temetési szertartásra. Végül az a döntés született, hogy a meghívásra a nagykövet magánemberként részvétét

²⁷ MNL OL M–KS 288. f. 7. cs. 783. ó. e. Az MSZMP KB Titkársága 1987. július 20-ai ülésén tudomásul vette Habsburg Ottó látogatását – magánemberként – Magyarországra, de a sajtó nem publikálhatta útját.

²⁸ MNL OL M–KS 288. f. 5. cs. 1030. ó. e. 1988. június 28.

nyilváníthatta (101.), és a nagykövetség „a Magyar Népköztársaság bécsi nagykövetsége” szalagfelírással koszorút küldött a szertartásra

Az április 1-jén tartott temetés *császári pompájú* volt, de az osztrák állam nem vett részt rajta, mivel a királyné nem mondott le trónigényéről. Állítólag egyszer kijelentette, hogy „egy uralkodó nem mondhat le, csak megfosztható trónjától”. A néppárti *Alois Mock* alkancellár ugyan megígérte a külügyminisztérium segítségét a méltó lebonyolításhoz, de ettől nemcsak a szocialista párt, hanem a Néppárt több képviselője is elhatárolta magát. A szocialista *Franz Vranitzky* kancellár pedig a temetés napjára elhagyta Bécset. (99.)

A magyar vezetés és Habsburg Ottó kapcsolatának következő lépcsőfoka már a kommunista időszak utáni időszakra utal, hiszen Habsburg Ottó 1989. július 27-én arról értesítette *Szűrös Mátyást*, az Országgyűlés elnökét, hogy az Európa Parlament külön delegációt létesített a magyar Országgyűléssel való kapcsolattartásra, melynek elnöke lett. (102.) Szűrös Mátyás majdnem egy hónap [!] múlva válaszolt táviratilag (103.). Ezt követően több levélváltás is történt, melynek során Szűrös Mátyás meghívta Habsburg Ottót és a 12 tagú EP bizottságot. (104–105) Többszörös időpont egyeztetési problémák miatt erre a látogatásra csak az új parlament alakuló ülése kapcsán, 1990. május elején került sor.

Az EP kapcsolatfelvétellel ismét felmerült dr. Habsburg Ottó állampolgárságának a kérdése, ekkor azonban már az érintett kérte magyar állampolgári jogainak az elismerését. Ismét előkerült Kovács Istvánnak, az Állam- és Jogtudományi Intézet igazgatóhelyettesének 1963-ban kifejtett, az állampolgárság meglétét alátámasztó felfogása, amit ekkor már a Külügyminisztérium meghatározó része magáénak vallott. (110.)

Habsburg Ottó 1989. június 24-én kelt, a belgiumi magyar nagykövetnek szóló levelében aziránt érdeklődött, hogy 1949-ben valóban nem fosztották meg állampolgárságától, és még mindig magyar állampolgár? (117.) A Külügyminisztérium Konzuli Főosztálya szerint Habsburg Ottó az 1939. évi XIII. törvénnyel távolléte miatt elveszítette magyar állampolgárságát, de a külügyminisztériumi értekezlet határozatában magyar állampolgárnak kívánta tekinteni, mivel „politikai érdekeink fűződnek ahhoz, hogy nevezettet magyar állampolgárnak tekintsük”.²⁹ El is készítették az ennek megfelelő leveleket, dokumentumokat. Ekkorra a belügyminisztériumi álláspont is némileg felpuhult, de az állampolgárság jogfolytonosságát nem fogadták el, csupán az ún. visszahonosítás felfogásáig jutottak el 1989 végére, 1990 elejére. Ez a visszahonosítás azonban Habsburg Ottó német állampolgárságánál okozhatott problémát. 1989. július 17-én az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Osztálya még „Habsburg Ottó magyar állampolgárságának elvesztését tanúsító” bizonyítványt adott ki, ami csak törvénycikkekre való utalásokat jelentett.

Az Igazságügy Minisztérium a mai szemmel a leglogikusabb politikai döntés mellett állt ki, vagyis „az Elnöki Tanács saját körben deklarálna, hogy Habsburg Ottót magyar állampolgárnak tekintjük”. (Erről egyébként Kovács László államtitkár leveleként a Külügyminisztériumban el is készült egy tervezet a „Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa” részére, 1989. szeptember 22-ei keltezéssel.) Ezt a felfogást erősítette, hogy „egyes pártok” Habsburg Ottót kívánták jelölni a köztársasági elnöki tisztségre, ezért javasolták, hogy Horn Gyula külügyminiszter a kormány kabinet ülésén vesse fel a kérdést. (118.) A Multilaterális Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya úgy vélte, hogy a magyar állampolgársággal kapcsolatos kérdések eldöntésére a Külügyminisztérium forduljon a Belügyminisztériumhoz. (120.)

A külügy átíratára 1989. december 8-án reagálva, a BM Rendészeti Osztálya, illetőleg Nagy Károly csoportfőnök-helyettes igyekezett megkerülni a választ, s még azt is vitatta, hogy Habsburg Ottó írásban érdeklődött állampolgársága felől, valamint hogy hivatalos volt-e a kérelem. Csak e kérdések tisztázása után voltak hajlandók „az ügyben érdemben eljárni”. (121.) A külügy úgy vélte, hogy az 1989 júliusa óta eltelt sok idő nem teszi lehetővé adminisztratív kérdések felvetését, megkerülve ezzel a válaszadást. (122.) Ismét csak teltek a hónapok, s nem született döntés. Eközben Habsburg Ottó ügyvédje útján állampolgársági igazolási kérelmet nyújtott be a BM Állampolgársági Alosztályához, melyben azt hangsúlyozta, hogy édesapja magyar állampolgár volt, így gyermekként az ő állampolgárságát követte. (123.) A külügy 1990. március 28-án javasolta a Belügyminisztériumnak,

²⁹ Egységes vélemény természetesen a Külügyminisztériumon belül sem volt, hiszen a Nemzetközi Jogi Főosztály – egyetértve a BM álláspontjával – csak a visszahonosítást tartotta megfelelőnek Habsburg Ottó állampolgárságának a megoldására. (119.)

hogyan Habsburg Ottó kérelmére részletesen indokolt választ adjon. A feljegyzés szerzője sugallta az általa elvárható választ, ezért hangsúlyozta, hogy Habsburg Ottót soha nem fosztották meg magyar állampolgárságától, illetve, hogy az NSZK vonatkozó jogszabályai miatt nem kíván visszahonosítási kérelmet benyújtani. (124.) A BM azonban nem változtatott álláspontján, Nagy Károly – ekkor már – igazgatásrendészeti csoportfőnök továbbra is csak Habsburg Ottó magyar állampolgárságának az elvesztését tudta elfogadni, és ezért állampolgárságának *visszaszerzésében* készek voltak kezdeményezni a szükséges eljárást. Nagy Károlynak személyesen kellett volna Habsburg Ottót tájékoztatnia, aki az Európa Parlament Magyarországgal foglalkozó bizottsága elnökeként 1990. május 2-án részt vett az új országgyűlés alakuló ülésén. Mivel erre Habsburg Ottó elfoglaltsága miatt nem került sor, ezért a tájékoztatást a brüsszeli nagykövetség útján adták meg. (125.)

A kérdésre végül csak az új országgyűlés összeülése után tértek vissza, és ismerték el jogfolytonosan Habsburg Ottó magyar állampolgárságát. Az Országos Levéltár jelenleg rendelkezésre álló iratai alapján nem állapítható meg, hogy erre mikor került sor.

Rezümé

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrizetében lévő iratok természetesen nem nyújthatnak teljes képet Habsburg Ottó életútjáról, de talán ebből is látszik, hogy életműve mekkora ívet fog át. Habsburg Ottó igazi európeér volt, lelkes szószólója az egységes Európa gondolatának. A bajor Keresztényszociális Unió (CSU) képviselőjeként, 1979-től, húsz éven át volt tagja az Európai Parlamentnek, két ízben a frakció korelnökeként. Nagy rokonszenvvel követte az 1988–1989. évi közép-kelet-európai változásokat. Sokat tett az Európai Unió bővítéséért, így Magyarország csatlakozásáért. 1989-től a testület magyar ügyekkel foglalkozó delegációjának elnökeként egyik szervezője volt az 1989. augusztusi „páneurópai pikniknek” a magyar–osztrák határon, amelynek során több száz keletnémet állampolgár „futott át” Ausztriába.

Hét nyelven, köztük magyarul is kiválóan beszélt, és négy ország – Németország, Ausztria, Horvátország és Magyarország – állampolgára lett. Magyarországon 60 település választotta díszpolgárává. (Jászberény díszpolgári oklevelének egyik példányát kiállításunkon is bemutatjuk.) 1999-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztjét. Hét nyelven majdnem 30 könyve jelent meg történelmi, politikai és társadalompolitikai témákban, s számos szerző választotta életében és halála óta életét és munkásságát. Számos akadémia választotta tagjává, a pécsi és a budapesti tudományegyetem pedig díszdoktorává.

Földi maradványait 2011. július 16-án, a bécsi Kapucinusok Templomában, míg a szívurnát – ami családi hagyomány a Habsburgoknál –, saját kívánságára Pannonhalmán helyezték örök nyugalomra.

Halálakor *Jerzy Buzek*, az Európai Parlament (EP) elnöke nyilatkozatában úgy fogalmazott, hogy egy „európai óriás” hunyt el, aki az uniós integráció vezéregyénisége volt.

A kiállítási anyag kiválasztásánál elsősorban IV. Károly és Habsburg Ottó magánéleti és közéleti szereplésére vonatkozó levéltári dokumentumokat válogattuk ki, amelyek, tartalmuknál vagy külső sajátosságainál fogva olyan fontosabb történelmi eseményekkel vannak összefüggésben, amelyek érdeklődésre tarthatnak számot. Az iratok elrendezésénél a kronológiai sorrendet követtük.

Az elmúlt két évtizedben alig került levéltárunk őrizetébe a kiállításához felhasználható iratanyag, s az érvényes levéltári jogszabályok miatt ezek sem kutathatók, így kiállításunk levéltári része sajnálatos módon nem tartalmaz 1990 utáni iratokat. E hiányosságok ellenére, reméljük, hogy a megtekinthető forrásanyag hozzájárul Habsburg Ottó és szellemi öröksége és a bemutatott korszak jobb megértéséhez.

FORRÁSOK

I.

IV. KÁROLY URALKODÁSA

1916–1918

- 1. A Habsburg–Lotharingiai család családfája (1708–1911)**

A fekete-fehér festménymásolatokkal és fényképekkel készített, utóbb nyomtatott A/2 méretű családfa a XVIII. század elejétől 1911-ig mutatja be a Habsburg-Lotharingiai család tagjait. Az egyes fotókat megszámozták, a névsor azonban nincs a családfa mellett, bár a család jelentősebb tagjai, így Mária Terézia, férje Lotharingiai Ferenc császár, II. József, I. Ferenc József, felesége Erzsébet, és a későbbi IV. Károly király jól felismerhetők.
Irat jelzete: MNL OL P 1490–III. sorozat–No. 18.
- 2. Részvétnyilvántások Ferenc József magyar király elhunytá alkalmából a magyar királyi miniszterelnök, gróf Tisza István részére**

1916. november–december
Az 1916. november 21-én elhunyt Ferenc József halála alkalmából a különböző megyéktől, hatóságoktól, egyházközségektől számos részvéttávirat érkezett a magyar királyi Miniszterelnökségre. A kiállításon a Petőfi Sándor Betegsegélyző és Jótékonyági Egylet, a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara, az Orsovai Zsidó Hitközség elnöke, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tiszti kara és Heves vármegye alispánja által küldött részvétlevelek láthatók.
Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–3882–3964. – Gépelt távirat.
- 3. IV. Károly távirata gróf Burián István közös külügyminiszternek és báró Alexander von Krobatin vezéreredes, hadügyminiszternek a kormányzás átvételéről**

Bécs, 1916. november 21.
IV. Károly német nyelvű táviratában megerősíti hivatalában Burián Istvánt és Krobatin vezéreredest, egyúttal megbízza Burián Istvánt a „Népeimhez!” intézett proklamáció közhírré tételével.
Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–3895. – Német nyelvű, gépelt távirat, magyar nyelvű fordítással.
- 4. IV. Károly levele gróf Tisza István miniszterelnöknek a kormányzás átvételéről**

Bécs, 1916. november 21.
IV. Károly levelében tájékoztatja Tisza István miniszterelnököt a kormányzás átvételéről. Ebben megerősíti a miniszterelnököt és „a magyar ministerium többi tagját állásukban”, egyúttal megbízza a miniszterelnököt, hogy a levélhez mellékelte „Népeimhez!” című proklamációt közzétegye. A nyilatkozatban a király hitet tesz arra, hogy a rá „hagyott örökségnek hű sáfárja” lesz. Bízik abban, hogy „monarchiám [...] be és kifelé megedzve és megerősödve fog ebből a háborúból kikerülni”.
Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–3894. – Magyar nyelvű, kéziratos levél IV. Károly aláírásával és a gépelt nyilatkozat.
- 5. IV. Károly levele gróf Tisza István miniszterelnöknek a koronázással kapcsolatos feladatokról**

Bécs, 1916. november 23.
IV. Károly király utasítja Tisza István miniszterelnököt, hogy „az országgyűléssel érintkezésbe lépve” a koronázással kapcsolatos javaslatokat terjessze elé. Az utasítás értelmében többek között a hitlevél és a koronázási eskü szövegének elkészítése tartozott e feladatok közé.
Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–3902. – Magyar nyelvű, kéziratos levél IV. Károly aláírásával.
- 6. A bécsi hercegérsek meghívója a magyar kormány részére**

Bécs, 1916. december 1.

Friedrich Gustav Piffel bíboros meghívja a Magyar Miniszterelnökséget IV. Károly trónra lépése alkalmából, 1916. december 8-án, reggel 9 órakor a bécsi Szent István dómban tartandó ünnepi szentmisére.

Az irat jelzete: MNL OL K 20–1916–2237. – Német nyelvű, gépelt meghívólevél.

7. A budapesti m. kir. Államrendőrség főkapitányának tájékoztatója a koronázáson résztvevők számára bérkocsi vagy bérautó előzetes biztosításáról

Budapest, 1916. december 3.

A budapesti főkapitányság, annak érdekében, hogy a magas rangú meghívottakat megfelelően szállítani tudja, illetve, hogy a „viteldíj túlköveteléseknek elejét vegye”, a koronázás napjára lefoglalta a forgalomban levő összes budapesti bérkocsi és bérautó állományt. A járművek bérlését a főkapitányság bérkocsi osztályán kellett megrendelni, automobilért 150, bérkocsiért 100 korona előzetes befizetése ellenében.

Az irat jelzete: MNL OL K 2–A–I–10–5–1916–2214. – Géppel írt, főkapitányi s. k. jelzéssel ellátott tájékoztató.

8. A budapesti m. kir. Államrendőrség főkapitányának értesítése a Magyar Miniszterelnökség számára a koronázás alatti biztonsági szabályokról

Budapest, 1916. december 10.

A fővárosi főkapitány döntése szerint a koronázás napjának reggelén 8 órától a Várba vezető összes utat lezárták, s csak azokat engedték át a kordonon, akiknek érvényes belépőjegyük volt. Aki 8 óra után akart belépni a Várba, ezzel a belépőjeggyel már nem tehetette meg.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–3882–4302. – Géppel írt, aláírással ellátott értesítés.

9. Előjárósági utasítás a koronázás nézőinek biztonságáról

Budapest, 1916. december 22.

A budapesti első kerületi előjáróság utasítást ad ki a koronázási menet mentén lévő házak férőhelyeiről. Az utasítás szerint a koronázási menet útvonalába eső házak erkélyeinek külső szélén, egy-egy széken, csak egy néző ülhet, mögötte egy személy állhat. A korlátnak nem szabad támaszkodni, s a háztulajdonos kötelessége a teherbírás szakértővel való megvizsgálata.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–3882–3402. – Géppel írt, a kerületi előjáró aláírásával ellátott utasítás.

10. A koronázási ünnepélyt rendező bizottság belépőjegyei

Laczkovich Elek belépőjegye a koronázási ünnepélyre, illetőleg Gedeon Aladár belépőjegye a koronázási díszebédre

Az irat jelzete: MOL K 2–A–I–10–5–1916–2214. – Nyomatott belépőkártyák.

11. Föld küldése Brassó vármegyéből a koronázási halomhoz

Brassó, 1916. december 15.

A koronázás szertartása során a király lovával felvágat az ország területéről összegyűjtött földhalomra, és kardjával a négy égtáj felé csapva kardvágással jelképezi, hogy megvédi az országot a bármely oldalról fenyegető ellenséggel szemben. A koronázási szokásoknak megfelelően minden vármegye területéről, az ún. koronázási halomhoz egy zsák földet küldtek a megyék. Brassó vármegye olyan területekről küldött földet, amelyek a megye történetében fontos szerepet játszottak az ellenség elleni harcokban. Külön érdekessége az iratnak, hogy Brassó vármegye alispánja levelében kiemeli az elküldött „Brassó-bertalani földet”, amelyet 1916. október 8-án a román csapatokkal a város felszabadításáért vívott utcai harcokban több mint háromszáz „oláh hullá fedezte”, továbbá a „Warte” nevű, a város melletti sétatérrel szedett föld szintén az akkor elesett honvéd gyerekek tömegsírjáról származik.

Az irat jelzete: MNL OL K 148–1917–I–36930–(41257–1916). – Magyar nyelvű, gépelt felterjesztés.

12. A Főrendiház elnökének átiratai gróf Tisza István miniszterelnöknek a koronázással kapcsolatos és a Koronázási hitlevél szövegének megállapítására kiküldött országos bizottságok főrendi tagjairól

Budapest, 1916. december 6.

A Főrendiház 87. ülésén a koronázási hitlevél megszövegezésének megállapítására kiküldött országos küldöttség főrendi tagjaivá választották többek között Csernoch János bíboros hercegprímást, gróf Apponyi Sándor kir. tárnokmestert, báró Wlassics Gyulát, a kir. közigazgatási bíróság elnökét, gróf Cziráky Antalt, gróf Dessewffy Aurélt és gróf Hadik Jánost. A Főrendiház 89. ülésén a koronázással kapcsolatos küldöttségbe a már kiküldött országos küldöttség tagjain kívül még 20 tagot választottak, így Almássy Dénes grófot, Batthyány-Strattman László herceget, Batthyány Lajos grófot, Degenfeld József grófot, Mikes János szombathelyi püspököt és több más főrendiházi tagot.

Az iratok jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–4443 és K 26–1916–I–3882–4164. – Magyar nyelvű, gépelt eredeti átiratok.

13. Gróf Tisza István miniszterelnök felterjesztése az uralkodóhoz bélyegek kibocsátása érdekében

Budapest, 1916. december 15.

a) A miniszterelnök felterjesztése értelmében a koronázás alkalmából a királyi pár arcképével bélyegeket kívántak kibocsátani, melyen „Felséged a koronával és paláttal, Ő Felseége a császárné és királyné a koronával ábrázoltatnék”. A király december 18-án hozzájárult a javaslat végrehajtásához.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–4411. – Magyar nyelvű, gépelt felterjesztés IV. Károly kéziratos jóváhagyásával.

b) 15 koronás címletű, vörös színű IV. Károlyt ábrázoló bélyegnyomat sorozat, 10 koronás címletű, lila színű, Zita királynét ábrázoló bélyegnyomat sorozat.

A bélyegek Kiss M. Jenő tulajdonát képezik.

14. A koronázási hitlevél országgyűlési határozattal elfogadott szövege

Budapest, 1916. december 18. és december 20.

A koronázási hitlevelet az országgyűlés mindkét háza elfogadta.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–3902. – Magyar nyelvű, gépelt, aláírásokkal és pecséttel ellátott eredeti példány.

15. A koronázási eskü minta országgyűlési határozattal elfogadott szövege

Budapest, 1916. december 18. és december 20.

A koronázási eskü szövegét az országgyűlés mindkét háza elfogadta.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–3902. – Magyar nyelvű, gépelt, kézírással kiegészített és aláírásokkal ellátott eredeti példány.

16. Gróf Tisza István miniszterelnök felterjesztése az uralkodóhoz a koronázási hitlevéltervezet és az eskü minta szövegéről

Budapest, 1916. december 23.

A Legkegyelmesebb Úrnak címzett levélben Tisza István arról tájékoztatja az uralkodót, hogy az országgyűlés által elfogadott koronázási hitlevéltervezet és eskü minta szövegét „hódoló mély tisztelettel” felterjeszti az uralkodónak. A felterjesztés végén megtalálható IV. Károly saját kézírással Bécsben, 1916. december 26-án keltezett jóváhagyása is. A levél egyúttal a hitlevéltervezet magyarázata is. A hitlevél és az eskü szorosan összefüggnek egymással, mindkettő ünnepélyes fogadalomtétel, a hitlevél kiadása azonban megelőzte a koronázási aktust és az eskü felolvasását. A hitlevél – az országgyűlés által elfogadott és a miniszterelnök által ellenjegyzett példányának – megléte előfeltétele volt a koronázásnak. A Habsburg királyok magyarországi uralkodásuk örökössé válása után, I. József 1687-es megkoronázásától kezdve trónra lépésükkor hitlevelet (diploma inaugurale) bocsátottak ki, melyben rögzítették uralkodásuk jogi kereteit. A királyi hitlevél az alkotmány és a nemzet jogait elismerő ünnepélyes deklaráció, gyökerei az Árpád-korig nyúlnak vissza.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1916–I–3882–3902. – Magyar nyelvű, gépelt levél IV. Károly kézírásos jóváhagyásával.

17. A magyar országgyűlés két háza 1916. december 28-án tartott együttes ülésének programja
Budapest, 1916. december 28.

Az együttes ülésen a megválasztott koronaőr megerősítéséről szóló királyi leiratot hirdették ki, továbbá a koronaőr eskütetele is ekkor volt. Átvették a koronázási hitlevelet, megerősítették a nádor-helyettes tisztségében, végül a jegyzőkönyvet hitelesítették.

Az irat jelzete: MNL OL K 2–A–I–10–2–1916–2208. – Nyomtatott meghívó.

18. A koronázási hitlevél

Budapest, 1916. december 28.

IV. Károly király hitlevele. A kinyitott lapokon a szöveg vége olvasható a király aláírásával és gróf Tisza István miniszterelnök ellenjegyzésével. A hitlevelet *Helbing Ferenc* festette. Hártya; bőrkötésű könyvben, aranyzinóron függő, sárgaréz tokba zárt, vörös viasz pecséttel.

Az irat jelzete: MNL OL N 44 Lad. G. No. 14. – 1916. december 28.

19. A magyar országgyűlés két háza 1916. december 30-án tartott koronázó együttes ülésének jegyzőkönyve

Budapest, 1916. december 30.

A koronázó együttes ülés jegyzőkönyve a korábbi hagyományok szerint kézírással íródott. Az ünnepi ülés szertartásrendje két részből állt: az első részben az összegyűlt képviselők és felsőházi tagok a megnyitó után „felkérték”, hogy testületileg felvonuljanak a koronázó főtemplomba. Ez időre felfüggesztették az ülést. A koronázás után a két Ház megállapította, hogy a koronázás „megfelelő módon végbement”, az erről szóló jelentést pedig egy erre a célra választott küldöttség terjeszti a Ház elé.

Az irat jelzete: MNL OL K 2–A–I–10–2–1916–2208. – Aláírásokkal ellátott kézírásos jegyzőkönyv.

20. Brassó város ajándéka az uralkodó számára, Gróf Tisza István miniszterelnök felterjesztése

Budapest, 1917. február 19.

Az ajándékként felajánlott Töröcsvár vára 1498-tól a város zálogbirtoka, majd 1651-től szabad tulajdona volt. Brassó képviselőtestülete a trónra lépés alkalmából IV. Károlynak ajándékozta az ingatlant. Károly – előzetes tájékozódás után – a felajánlást elfogadta, majd a várat Zita királynénak ajándékozta. A vár ma (Castelul din Bran) Románia egyik jelentős turisztikai nevezetessége, népszerűségét annak köszönheti, hogy Vlad Tepes, azaz Drakula kastélyának tartják.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1917–I–2–307–1011. – Géppel írt felterjesztés IV. Károly aláírásával és kézírásos megjegyzésével.

21. Az 1917. évi II. törvénycikk IV. Károly királlyá avatásáról és koronázásáról

Baden, 1917. február 18.

„Kedvelt Magyarországunk és Társországi Hú Főrendei és Képviselői közös egyetértéssel” terjesztették az 1917. évi II. törvénycikket IV. Károly elé, mely „Felséges IV. Károly úrnak Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok királyává avatásáról és koronázásáról rendelkezik”.

Az irat jelzete: MNL OL N 45 Lad. H.–Ser. A.–Fasc. 3.–1917:II. – Pecséttel ellátott nyomtatott törvényszöveg IV. Károly aláírásával.

22. Koronázási album

Budapest, 1917.

A díszes kivitelezésű *Koronázási Album az Érdekes Újság* kiadásában, 1917-ban jelent meg, és részletekbe menően – az ünnepséghez „méltó” pátozzsal – írja le az aznapi eseményeket. A kötetet *Apponyi Albert, Heltai Jenő, Krúdy Gyula, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond* és mások eredeti közleményeivel, neves művészek (*Pór Bertalan, Rippl-Rónai József, Rudnay Gyula*)

szöveg közötti festményeivel, illusztrációival, valamint a királyi pár kézírásának másolatával látták el.

Jelzet: Érdekes Újság kiadása, 1917.

23. Jelentés a koronázás költségeiről

Budapest, 1917. április 25.

A koronázás költségeiről több előterjesztés készült, amelyek egyértelműen bizonyítják, hogy az ünnepeket mekkora összegből rendezték. *Károlyi Imre* miniszteri tanácsos jelentése szerint összesen több mint egy millió 800 ezer koronába kerültek az ünnepek, amiről 1917. április 25-én számolt be gróf Tisza István miniszterelnöknek.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1921–I–9276. – Magyar nyelvű, géppel írt és aláírással ellátott jelentés.

24. Számlák a koronázás költségeiről

Budapest, 1917. március 20. – május 12.

a) Budapest Székesfőváros községi kenyérgyára (X. kerület, Százados út 16.) számlája a koronázási gulyáshoz felhasznált pékáru összegéről.

b) Jegyzék az ingyenes ételosztás alkalmából eltörött vagy elveszett holmiktól, pl. bárd, zománcvödör, zománccfazék, különböző poharak, kanalak és kések, fejkendő, vörös abrosz, fehér és kék kötények, Zsolnay tányérok stb.

c) Jelentés Budapest polgármesterének a Központi Konyha 34 ételkiosztó helyén, összesen 70 ezer adag kiosztott ingyen gulyásról, melynek költsége több mint 120 ezer korona volt.

d) Bárczy István fővárosi polgármester 1917. május 12-én kelt levele a miniszternek, melyben kérte az ételosztás elszámolt költségének megtérítését.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1921–I–9276. – Magyar nyelvű, nyomtatott, gépelt nyilatkozat, számlák és levelek.

25. Behárfalvi Urbán István nemességadományozása

Bécs, 1918. július 30.

A díszes nemességadományozási okirat IV. Károly király egyik utolsó ilyen jellegű intézkedése, melyben a címer, az adományozott családi címere, illetve annak leírása is megtalálható. Az okiraton IV. Károly aláírása mellett gróf *Zichy Aladár* király személye körüli miniszter aláírása is látható.

Az irat jelzete: MNL OL K 20–300. kötet 1917–1369. – Magyar nyelvű, nyomtatott kézírással írt oklevél IV. Károly aláírásával.

26. IV. Károly lemondó levele

Eckartsau, 1918. november 13.

IV. Károly magyar király kinyilvánítja lemondását az államügyek viteléről, a trónról viszont nem mondott le. „Trónra lépésem óta mindig arra törekedtem, hogy népeimet minél előbb a háború borzalmaitól megszabadítsam, a mely háború keletkezésében semmi részem nem volt. Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet szabad fejlődésének, mely iránt változatlan szeretettől vagyok áthatva. Ennél fogva minden részvételtől az államügyek vitelében lemondok, és már eleve elismerem azt a döntést, mellyel Magyarország jövőendő államformáját megállapítja.”

Az irat jelzete: MNL OL K 589–1918–I. A. 1. – Eredeti, magyar nyelvű, kézírásos levél IV. Károly aláírásával.

II.

IV. KÁROLY AZ EMIGRÁCIÓBAN 1918–1922

27. Habsburg Károly levele Horthy Miklós altengernagynak

Villa Prangins, 1920. február 23.

IV. Károly köszönőlevelében örömét fejezi ki az iránt, hogy Horthy biztosította a saját és az egész hadsereg hűségéről. A király egyúttal utalt arra, hogy el akar kerülni minden olyan konfliktust, ami a szomszédos országokban problémát okozna.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–I–1920. – Német nyelvű, gépelt levél, a levélíró kézírásos javításaival.

28. Az 1920. évi I. számú törvény a királyi hatalom gyakorlásának megszüntetéséről

Budapest, 1920. február 28.

Az irat jelzete: MNL OL N 45 Lad. H. Ser. A.–Fasc. 3.–1920:I. – Aláírásokkal és pecsétetekkel ellátott nyomtatott törvénytövege.

29. IV. Károly köszönőlevele Horthy Miklósnak

Villa Prangins, 1920. május

IV. Károly köszöni Horthy Miklós addigi tevékenységét. Mivel a közeli jövőben hamarosan sor kerül a békeszerződés aláírására, ezért levelében kifejti azon kívánságát, hogy „a királyi hatalom gyakorlását minden körülmények között mentől előbb, lehetőleg még ez év folyamán kezembe kívánom venni és kérem, hogy bölcs belátásával jelölje meg azt a pillanatot, mely a legalkalmasabb arra, hogy Trónomra visszatérjek”. A levélben kéri, hogy eddigi hűségével és odaadásával készítse elő visszatérését.

Az irat jelzete: MNL OL K 589–I. A. 1.–1920. – Magyar nyelvű, eredeti, IV. Károly kézírásos levele.

30. IV. Károly levele Rakovszky Istvánnak, a magyar nemzetgyűlés elnökének

Prangins, 1920. november 8.

IV. Károly megelégedettségét fejezi ki, hogy több hű magyarországi alattvalója megjelent nála. Véleménye szerint Magyarország és a királyság körüli problémák csak akkor rendezhetők, ha „Én, egy felelős magyar kormánnyal körülvéve az uralkodói hatalmat Magyarországon újra gyakorolni fogom”. Levelében kijelenti, hogy egy nyilatkozatot fog kibocsájtani, amelyben a királysággal kapcsolatos nézeteit kifejti.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–3–1920. – Géppel írt, kézírással javított, IV. Károly szignójával ellátott magyar nyelvű levéltervezet.

31. IV. Károly levele Horthy Miklós kormányzónak a királykérdésről

1920. november

A király levelében elfogadja, hogy a „pragmatica sanctionak, a magyar és a többi örökös tartományok megoszthatatlan birtoklására vonatkozó határozmányai hatályon kívül léptek”, s Magyarország visszanyerte „teljes állami függetlenségét”. Elfogadja, hogy csak abban az esetben lehet Magyarország királya, ha Magyarország teljes függetlensége után egyezményt kötnek más érintett államokkal. Habsburg Károly ezt, mint leendő alkotmányos király jelenti ki, egyben felkéri Horthyt, „mint az Én és a magyar nemzet bizalmát élvező kormányzót, hogy ezen szavaimat a nemzetnek tolmácsolja”.

Vélhetően nem pontosan ezzel a szöveggel küldték el a végleges levelet, de a nyilatkozat tartalmát legitimista hívei feltétlenül megismerték, amire az előző s a következő Rakovszky Istvánnak írt levél is utal.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–2–1920. – Magyar nyelvű, kézzel írt, a levél írójának szignójával ellátott levéltervezet.

32. Csernoch János bíboros hercegprímás levele IV. Károlynak

Esztergom, 1920. november 18.

A bíboros levelében arról tájékoztatja a Magyarországra hazatérni szándékozó volt uralkodót, hogy számos erő ellenzi ezt az elképzelést. Elsősorban a Kisantant képviselői jelzik azt, hogy semmiképpen sem fogják túrni „hogy Felsőged visszajöjjön elfoglalni Magyarország trónját”. Egyúttal arról tájékoztatja IV. K

árolyt, hogy a püspöki kar, október 27-én, egyhangúlag úgy határozott, hogy a ragaszkodik „Felsőgedhez, mint törvényesen megkoronázott királyunkhoz”.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–4–1920. – Gépelt, magyar nyelvű, aláírt levél.

33. Rakovszky István levele IV. Károlynak

Budapest, 1920. november 25.

Rakovszky István, mint a királyhű politikusok képviselője – *Apponyi Albert* és *Andrássy Gyula* nevében is – üdvözli IV. Károly nyilatkozatát. Eszerint „legkegyesebb leirata” lehetővé teszi az ország teljes állami függetlenségét. Úgy véli, „hatalmas fegyverül szolgál” azokkal szemben, akik a király visszajövetelét meg akarják hiúsítani. A levélben a nyilatkozat egyik bekezdésében egy „styláris” módosítást kérnek a királytól a következő szöveggel: „Tekintettel arra, hogy ezek szerint Magyarország teljes állami függetlenségét visszanyerte, el vagyok határozva, hogy az uralkodói hatalomnak Magyarországon való átvétele után az uralkodói hatalmat egy más államban csak a kérdéses állam és Magyarország között létesült egyezmény, vagy pedig olyan megegyezés után venném át, amely Magyarország teljes állami függetlenségét biztosítja, külügyeinek vezetését, külügyi képviselését és hadseregének önállóságát nem korlátozza”. A nyilatkozat megadását azért is kéri, hogy gróf *Apponyi Albert*, gróf *Andrássy Gyula*, *Beniczky Ödön* és a levél írója együtt intézhessék az ügyeket. Kéri, hogy a nyilvánosságra hozatal előtt jelezze szándékát csoportjuk számára. Egyúttal örömet tolmácsolja azért is – mint a király magyarságának kifejeződését –, hogy a trónörökös mellé magyar nyelvtanárt „rendeltek ki”.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–3–1920. – Kézírással írt, eredeti, aláírt, magyar nyelvű levél.

34. IV. Károly levele Csernoch János esztergomi érseknek

Prangins, 1921. március 2.

Habsburg Károly arról értesíti Csernoch János bíborost, hogy március 1-jén egészséges leánygyermek született, aki a szent keresztségben a Sarolta nevet kapta. IV. Károly megköszöni a bíborosnak, hogy a volt uralkodó lakhelyén éppen akkor ott-tartózkodó veszprémi püspök megkeresztelte az újszülöttet. Az uralkodó egyúttal megjegyezte, hogy megelégedése akkor lenne teljes, ha az ország hercegprímása keresztelhetné volna meg a „koronás királynak gyermekét”.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–9–1921. – Géppel írt, kézírással javított, aláírás nélküli levél.

35. Hivatalos másolat Albrecht királyi herceg leveléről, a Habsburg család egységéről

Magyar-Óvár, 1921. június 20.

Habsburg Albrecht főherceg a nemzetgyűlés mentelmi bizottsága előtt június 18-án a király és családfő elismeréséről nyilatkozott. Két nappal később levélben a következő kiegészítést tette a mentelmi bizottság elnökének, *Kutkafalvy Miklósnak*: „Ő Felségét a koronás és apostoli királyt, aki részemre egyúttal legfelsőbb családfő is, feltétlenül elismerem. Ezen kijelentésem által remélem egy és mindenkorra vége van vetve mindazon, az utóbbi időben felmerült túlbuzgó és téves feltevéseknek, melyek az uralkodócsalád egységének megbontására irányultak”.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–6–1921. – Géppel írt, hivatalos másolat Kutkafalvy Miklós aláírásával.

36. Rakovszky István levele IV. Károlynak

Budapest, 1921. július 20.

A levél IV. Károly inkognitóban tett, 1921 húsvéti (március 27. – április 5.) látogatása után készült, amikor *Horthy Miklós* kormányzótól követelte a hatalom átadását. *Horthy* – a környező antantállamok katonai beavatkozásának veszélyére és a belpolitikai helyzetre hivatkozva – ekkor még le tudta beszélni erről, s így visszatért Szombathelyre, majd Svájcba. A levél szerzője úgy ítélte meg, hogy „Felséged megjelenése az országában ügyének nem csak hogy nem ártott, hanem határozottan használt.

Az a spontán megnyilvánult hű ragaszkodás, szeretet, amely Felségedet Magyarországon útjában kitörő lelkesedéssel kísérte, élénk visszhangot keltet[t] az ország távolabbi részeiben is, dacára a hivatalos erőlködéseknek, amelyek e hír terjedését megakadályozni akarták, de sikert nem arattak. A magyar nép lelkét megragadta Felségednek elszánt bátor és veszélyes vállalkozása...” *Rakovszky* szerint a közhangulatnak ez a megváltozása aggodalmat keltett az illetékes tényezőknél, és igyekeztek lehetőleg megakadályozni mindenféle megmozdulást. Úgy véli „a nép között is általános az a nézet, hogy rend csak akkor lesz, ha a király visszajön”.

Az irat jelzete: MNL OL K 606–7–1921. – Gépelt, aláírt, magyar nyelvű, eredeti levél.

37. Törvényjavaslat „IV. Károly Ő Felsege uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszűnéséről”. Mellette a Nemzetgyűlés közjogi bizottságának jelentése a törvényjavaslatról

Budapest, 1921. november 3.

A jelentést a Nemzetgyűlés közjogi bizottsága készítette. Az irat megállapítja: „A magyar nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselője az 1920. évi I. törvénycikkben megállapította, hogy: a királyi hatalom gyakorlása 1918. november hó 13. napján megszűnt.” A jelentés szerint a királyi hatalom gyakorlásának, a trónöröklés kérdésének és a király személyének a kérdése is a nemzetgyűlés jogkörébe tartozik. Szükséges volt e függő kérdések sürgős, törvényes megoldása.

Az irat jelzete: MNL OL K 2–XIV–6–109–1921. – Eredeti, gépelt, kézírással aláírt előterjesztés és határozat.

38. Az 1921. évi XLVII. számú törvény a Habsburg-ház detronizálásáról

Budapest, 1921. november 6.

„1. § IV. Károly király uralkodói jogai megszűntek.

2. § Az 1723. évi I. és II. törvénycikkben foglalt *pragmatica sanctio* és minden egyéb jogszabály, amely az Ausztriai Ház (*Domus Austriaca*) trónörökösödési jogát megállapította vagy szabályozta, hatályát veszítette és ezzel a királyválasztás előjoga a nemzetre visszaszállt.

3. § A nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a minisztériumot, hogy eziránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen.”

Az irat jelzete: Jelzet: MNL OL N 45 Lad. H.–Ser. A.– Fasc. 3.–1921:XLVII. – Aláírásokkal és pecséttel ellátott, nyomtatott törvénytöredék.

39. Határozat és javaslat IV. Károly király funchali (Madeira szigete) temetési költségeiről

Budapest, 1922. április 6.

A Miniszterelnökség 1922. április 6-ai határozatában elfogadta, hogy „az elhunyt Felseges Úr családja iránt a nemzet legszélesebb rétegeiben megnyilvánult nagy részvét kötelességévé teszi a kormánynak”, hogy „Ő Felsegét a nemzet halottjának tekintse, és eltemetési költségeit elvállalja”. Bethlen István miniszterelnök a következő szavakkal utasítja a külügyminisztert „Van szerencsém ennél fogva Nagyméltóságodat a pénzügyminiszter úrral egyetértőleg tisztelettel felkérni, méltóztassék illetékes külügyi képviselőnkkel táviratilag érintkezésbe lépve a kormánynak a magyar nemzet általános részvét megnyilvánulásán alapuló ezen szándéka megvalósításához királyné Ő Felsegének legmagasabb engedélyét kieszközölni” és arról „engem sürgősen tájékoztatni méltóztassék”.

A miniszterelnökségi határozat után pár nappal a pénzügyminiszter előterjesztésben kétségét fejezte ki az iránt, hogy a temetés teljes költségét a magyar állam viselje. Felfogása szerint a költségekben az összes utódállamnak részt kell vállalni, mivel a magyar állam nem vállalhatja az összes költséget. Kállay Tibor pénzügyminiszter ráadásul a költségeket a királyi család Magyarországon fekvő vagyonából kívánta fedezni. Mint írja, „az utalványozandó összegek csak ezen bevételek terhére lesznek fedezhetők”. Az irathoz fűzött megjegyzés értelmében a pénzügyminiszter véleményét nem vették figyelembe, mint ahogy az utódállamok sem kívántak részt venni a költségek fedezésében.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1922–I.–3278. – Eredeti, gépelt, kézírással kiegészített és aláírt előterjesztés és határozat.

40. Bács-Bodrog vármegye törvényhatósági bizottságának részvétnyilvánító levele és határozata

Baja, 1922. április 19.

A Bács-Bodrog megyei közgyűlés határozata Zita királynéhoz, melyben mély fájdalmat tükrözve nyilvánít részvétet az elhunyt IV. Károly király halála miatt. „Közös és tragikus sors: ki egyedül kívánta őszintén a békét s mely egyedül nem vágyott hódításra: a magyar király és magyar

nemzet egy büszke és boldog jövő legfelső lépcsőfokán, közösen megvívott annyi csata után – letiporva és megalázva, megsanyargatva és kifosztva tengődésre lőnek kárhózzatva, míg Egyikük, íme, nem bírta tovább és kegyetlen számkivetését halállal váltotta meg. És megváltotta vele talán a nemzetet is: hisz’ martyriuma égbekiáltó tiltakozás az egész világ előtt az erőszak, az igazságtalanság, a népek felszabadításának hazug mezébe öltöztetett lelketlen zsarnoki önkény és elnyomatás ellen. [...] Az Isteni Gondviselés áldja meg FELSÉGEDET és a hazátlan és apátlan, boldogtalan, kicsiny ÁRVÁKAT; áldja meg mind a két kezével és vigasztalja meg azzal a tudattal, hogy milliók és milliók kérnek részt bánatukból és adják viszonzásul a sors csapásai alatt meg nem ingott, hanem a közös szenvedések tüztől még melegebbé vált ragaszkodásukat és szeretetüket.”

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1922–I–3715.– Eredeti, géppel írt, a vármegye fő- és alispánja által aláírt levél.

41. „Mein letzter Wille.” IV. Károly király végrendeletének hivatalos másolata és a magyar kormány végrendelettel kapcsolatos feladatai

Budapest, 1923. március 28.

IV. Károly, korábbi magyar király 1921. október 15-én Hartensteinben kelt végrendeletét 1923. január 10-én küldték el Bethlen István miniszterelnöknek. A pénzügyminiszter véleményezése értelmében, amit a Miniszterelnökség határozata is elfogadott, a magyar kormánynak közjogi értelemben nincs teendője. *Daruváry Géza* igazságügy-miniszter véleménye szerint végrendelete, bár azt még az „1921:XLVII. törvénycikk hatályba lépte előtt alkotta, közjogi vonatkozásban önként érthetőleg nincsen joghatálya”. A miniszter azt is vitatta, hogy magánjogi szempontból is megfelel-e a gyakorlatnak a végrendelet, ugyanis a létező királyság esetében a nádor lehet a kiskorú utód gyámja, illetőleg a legközelebbi atyai rokont kell kijelölni. A végrendelet azonban elsősorban hitvesét jelöli ki, mint gyámot. Ezekben a kérdésekben a miniszter úgy vélte, a főudvarnagyi bíróságnak kell eljárnia.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1923–I–506. – A végrendelet német nyelvű, hitelesített, pecséttel ellátott hivatalos másolat. Az irat eredeti, géppel írt, aláírással ellátott.

42. Horthy Miklós kormányzó meghívása néhai IV. Károly (1927. április 1.) és Ferenc József (1927. november 21.) király elhunytá évfordulójának alkalmából tartandó gyászistentiszteletre

Budapest, 1927. március 19. – 1927. november 14.

Az 1920-as években gyakorlattá vált, hogy néhai IV. Károly és I. Ferenc József király halálának évfordulója alkalmából a budavári koronázó főtemplomban ünnepélyes gyászistentiszteletet tartanak. Az 1927. évi megemlékezés alkalmából Horthy Miklós március 30-án kelt válaszában bejelenti, hogy részt vesz Károly király gyászistentiszteletén, ugyanakkor november 19-én kelt levelében Ferenc József gyászistentiszteletére akadályoztatását jelenti be, és maga helyett a honvédség főparancsnokát delegálja. A két irat külön érdekessége, hogy gróf Bethlen István miniszterelnök és Horthy Miklós kormányzó teljes névaláírását mindkét esetben egymás mellett láthatjuk.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1927–I–2191–2557 és MNL OL K–26–1927–2191–10057. – Eredeti, gépelt, kézírással aláírt előterjesztések és a kormányzó kézírásos válasza.

III.

A HABSBERG-CSALÁD AZ 1920-AS ÉVEKBEN

43. Báró Bornemissza Gyula svájci magyar követ levele a királyi család nevérol

Bern, 1921. február 28.

Az uralkodói család több tagja Svájcba költözött. Osztrák útlevelük érvényességének lejártá kapcsán merült fel, hogy mi legyen a család polgári neve. Az egyik svájci professzor szerint a *von Oesterreich*, illetőleg az egyes tagoké pedig *aus dem Erzhause von Oesterreich* legyen. A kérdés azért is aktuális volt, mert a Habsburg család Pranginsban született gyermekeinek anyakönyvezésénél sem tudtak egyértelmű döntést hozni. A svájci hatóságok ahhoz a névhez

fogják tartani magukat, amit a magyar kormány elfogad. A követ arra vonatkozóan kér választ, hogy milyen választ adjon a svájci külügyi hatóságoknak.

Az irat jelzete: MNL OL K-58-A-1921-III/5-208. – Eredeti, gépelt, kézírással aláírt „Titkos!” minősítéssel ellátott előterjesztés és határozat.

44. Magyarország ideiglenes konzuli képviselőjének levele gróf Bánffy Miklós külügyminiszternek Zita királyné spanyolországi útjáról

Barcelona, 1922. január 29.

Szentmiklósy Jenő, korábbi osztrák–magyar főkonzul arról tájékoztatja a külügyminisztert, hogy Zita királyné nem a szokásos útvonalon utazott Madeira szigetéről Svájcba, hanem három és fél napot Spanyolországban töltött, és megállt Madridban is, ahol a pályaudvaron Habsburg-Tescheni Mária Krisztina osztrák főhercegnő fia, Alfonz király és *Maura* kormányelnök fogadta. IV. Károly halála után, 1922 májusától – a nagyhatalmak tiltakozása ellenére – Alfonz adott évekig menedéket a királynénak és családjának.

Az irat jelzete: MNL OL K 64-1922-48-59. – Géppel írt, aláírással ellátott, eredeti levél. A Melléklet az ABC című madridi újság címlapja.

45. Külügyminisztériumi tájékoztató a miniszterelnöknek Zita királyné svájci útjáról

Budapest, 1922. január 2.

A berni ügyvivő jelentése szerint a svájci szövetségi tanács engedélyezte a királyné és családja egy részének utazását (műtétet hajtanak végre az egyik fiatal főhercegen). Az antant hatalmak követői „közös demarche”-ban követelték, hogy a svájci kormány vállaljon felelősséget a királyné tartózkodási idejére. A „svájci külügyi hivatal helyettes vezetője határozottan kijelentette a nála megjelent követeknek, hogy Zita királyné svájci utazása oly kérdés, mely kizárólag a svájci kormányt érdekli, tehát abba semmiféle beavatkozást nem engedhet meg”.

Az irat jelzete: MNL OL K 26-1922-I-szám nélkül. – Eredeti, gépelt, aláírással és „Titkos!” minősítéssel ellátott irat.

46. Zita királyné nyilatkozata II. Ottó trónigényéről

Funchal (Madeira, Portugália), 1922. április 24.

A nyilatkozatban az özvegy királyné kijelenti, hogy IV. Károly 1922. április 1-jén bekövetkezett elhunytja után „Szent István Koronája Országainak Trónja az uralkodás törvényes rendjét szabályozó Pragmatica Sanctio 1723. évi I. II. és III.-ik törvénycikk rendelkezései szerint a Trónöröklés a néhai Király halála pillanatában első szülött Fiára, Ottóra szállott”. A királynő egyúttal kijelenti, hogy II. Ottó király a „Magyar Szent Korona Országaiiban a Trónnak egyedül jogos Birtokosa és Törvényeink által minden az örökös Királyt megillető joggal van felruházva. [...] Ő Felseége meg kíván Koronáztatni és mindazon törvényeink által előírt követelménynek eleget akar tenni, mely ezen nagy közjogi szertartásnak részét képezi.”

Az irat jelzete: MNL OL K 589-I-A-4-1922. – Kézírással, magyar nyelvű levél „Zita s. k.” aláírással és viaszpecséttel hitelesítve.

47. A magyar főudvarnagyi bíróság végzése Zita királyné és családja részére kétmillió korona kiutalásáról

Budapest, 1922. július 21.

A magyar főudvarnagyi bíróság a királyi család vagyonkezelőségének előterjesztése alapján Habsburg Frigyes és József királyi hercegek hozzájárulásával, illetőleg a miniszterelnök beleegyező nyilatkozatának birtokában hozzájárul kétmillió korona kifizetéséhez a ráckevei családi alapítványi uradalom pénztárából. A bíróság egyúttal felhívja gróf *Hunyady Józsefet*, Zita királyné meghatalmazottját, hogy közölje a királyné tartózkodási helyét és azt a külföldi pénzügyintézetet, ahová ezt az összeget átutalhatják.

Az irat jelzete: MNL OL K 26-1922-I-5205-6276. – Géppel írt, eredeti végzés, aláírással és pecséttel ellátva.

48. Zita királyné meghatalmazása gróf Cziráky József számára a királyi család vagyonának kezeléséről

San Sebastian (Spanyolország), 1923. április 5.

IV. Károly öccsének, Miksa főherceg egyetértésével kiadott meghatalmazással *Cziráky József* hosszú időre a Habsburg család magyarországi vagyonának a kezelője lett, amiről Zita saját kezűleg aláírt, német nyelvű levélben értesítette az érintettet. A hosszú ideig tartó szolgálatot 1932. november 30-án Ottó trónörökös az Aranygyapjú Érdemrend Lovagja kitüntetéssel jutalmazta.

Az irat jelzete: MNL OL P 4–13. d.– N° 633–1923. – Magyar és német nyelvű gépelt, Madridban 1923. május 1-jén a magyar főkonzul által hitelesített eredeti irat.

49. Zita királyné kísérőlevele sokgyermekes családok ajándécsomagjához

Lequeitio (Spanyolország), 1928.

Az alábbi, vélhetően több száz családhoz eljuttatott kísérőlevél, illetve ajándécsomag is bizonyítja, hogy bár szűkös viszonyok között élt, mégis igyekezett a hajdani királyné karitatív tevékenységet folytatni.

Az irat jelzete: MNL OL P 4–13. d. N° 632–1928. – Sokszorosított, eredetileg Zita királyné által aláírt körlevél.

50. A Magyar Főudvarnagyi Bíróság elnökének végzése a királyi család részére tízezer dollár kiutalásáról

Budapest, 1928. december 3.

Gróf Wenckheim Dénes zárgondnok, a IV. kerületi Apponyi téri (ma V. kerület, a Ferenciek tere és a Klotild palota közötti terület) bérpalota jövedelmének és a ráckevei alapítványi uradalom jövedelmének feleslegeiből tízezer dollár kiutalását kéri. A Magyar Főudvarnagyi Bíróság hozzájárult az összeg kifizetéséhez, amit a Miniszterelnökség átutalt.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–II–1–627–1929. – Géppel írt, eredeti magyar nyelvű, aláírással és pecséttel ellátott végzés.

51. Gróf Wenckheim Dénes, a cs. és kir. családi vagyon zárgondnokának levele gróf Bethlen István miniszterelnöknek

Budapest, 1929. február 14.

Wenckheim Dénes, aki 1925-től volt a királyi család zárgondnoka, arról számol be, hogy a család vagyonkezelőjével egyetértésben a család évi minimális szükségletét évi 40 ezer dollárban állapították meg. Erre a család ráckevei birtoka és a királyi bérpalota hozadéka elegendőnek látszott. Wenckheim Dénes szerint a lepusztult birtok olyan kevés bevételt produkált, hogy a magyar kormány 30 ezer dollárral elmaradt. A tarcali szőlők jövedelméből 1929. január 4-én tízezer dollárt átutaltak a családnak, de még mindig 20 ezer dollár a kormány hátraléka. Mivel a királyi családnál alig pár ezer peseta maradt életvitelükre, ezért még tízezret ki akart küldeni, de csak 5000 állt rendelkezésre, aminek utalását a főudvarnagyi bíróság elutasította. Emiatt a hátralékot nem tudta pótolni. Végezetül, Wenckheim Dénes felhatalmazást kér arra, hogy a jövőben az „egész tiszta jövedelmet Ő Felsége Zita Királyné részére kiutalhassam”.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–II–1–711–1929. – Géppel írt, magyar nyelvű másolat.

52. Barcza György vatikáni követ jelentése gróf Károlyi Gyula külügyminiszternek Zita királyné vatikáni audienciájáról

Róma, 1931. június 12.

A követ arról tájékoztatja a minisztert, hogy június 8-án Zita királyné negyed hétkor érkezett a Vatikánba, több arisztokratával a kíséretében, ahol 50 percig időzött „Ő Szentségénél”, XI. Pius pápánál, majd 40 percig Pacelli bíborosnál (a későbbi XII. Piusnál).

Az irat jelzete: MNL OL K 63–48–1931–2489. – Géppel írt, eredeti, magyar nyelvű levél, a követ aláírásával.

53. A magyar főudvarnagyi bíróság végzése pénzüsszeg átutalásáról Zita királyné részére

Budapest, 1940. december 23.

A végzés értelmében a királyi családi alapítványi vagyon zárgondnoksága című folyószámla követelés terhére 80 600 pengőnek megfelelő USA dollárt Zita királyné részére kiutalnak.

IV. HABSBURG OTTÓ IFJÚSÁGA

54. Értesítés a miniszterelnökség részére Habsburg Ottó főherceg megszületéséről

Bécs, 1912. november 27.

„A császári és királyi Ház és a külügyek cs. és kir. ministeriuma” értesítése szerint Zita főherceg asszony, Károly Ferenc József főherceg neje november 20-án, reggel 2 óra 40 perckor, az alsó-ausztriai Reichenau-ban „szerencsésen” főherceget szült. A levél mellett megtalálható Ferenc József Ottó főherceg december 12-én elküldött, hitelesített keresztlevelének a kísérőlevele, keresztlevelével azonban nincs az ügyiratban. A levél címzettje a M. Kir. Miniszterelnökség.

Az irat jelzete: MNL OL K 26–1912–I–7100. – Eredeti, magyar nyelvű, géppel írt és kézírással aláírt levelek.

55. A Magyar Távirati Iroda (MTI) híre Habsburg Ottó megkoronázásának előkészítéséről

Párizs, 1931. július 23.

A *Populaire* aznapi száma „Magyarországon előkészítik Habsburg Ottó megkoronázását” főcímmel és „Titkos okmány a magyar legitimista mozgalomról” alcímmel részletesen ismertet egy állítólagos kiáltványtervezetet, amit Apponyi Albert dolgozott ki. A kérdéses kiáltványt Habsburg Ottó megkoronázása után bocsájtanák ki. A cikk állítása szerint a parlament aktuális ülészakán Habsburg Ottót királlyá kívánják nyilvánítani. A lap szerint nem biztos, hogy ezt a tervet végre lehet hajtani, de tükrözi a legitimisták szándékát.

Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Bizalmas értesítések. 1931. július 23. (1285.cs.)

56. Németországi sajtócikkek a meghiúsult legitimista puccsról

Budapest, 1931. november 30., december 1., december 2.

A német lapok 1931. novemberi cikkei szerint legitimista puccsot készítettek elő Magyarországon, és híruk szerint magas állású arisztokratákat is letartóztattak. A *Vossische Zeitung* szerint – bécsi jelentésre hivatkozva – „Mint megbízható forrásból értesülünk, a Budapesten tervezett Habsburg-puccsról, amelyről már röviden hírt adtunk, Károlyi gróf miniszterelnököt és kormányának tagjait az elmúlt péntekről szombatra való éjszaka le akarták tartóztatni és Habsburg Ottó uralmát akarták proklamálni.” A hír szerint a rendőrség megelőzte a puccsistákat, akik egy budapesti laktanyában tartották tanácskozásukat. A résztvevők között elsősorban a fehérterror idején előtérbe került személyek voltak, akik részt vettek antiszemita zavargásokban is, így Csabka Kálmán, Dannay László és Francia Kis Mihály. „Mint mondják Zita excsászárné és Habsburg Ottó nem bírtak volna tudomással a tervről. Csak annak sikere után értesítették volna róla.”

Más cikkek szerint mintegy száz egyént tartóztattak le, akiket közönséges bűnözőknek tituláltak a hazai sajtóban, de „a Héjas különítmény egykori vezérkari főnökének letartóztatása arra enged következtetni, hogy főként jobboldali radikális elemekről van szó, akik volt katonai egyénekként állottak összeköttetésben”. Ráadásul „Budapesten [november] 28-án vad híresztelések voltak elterjedve Habsburg Ottó herceg hirtelen megérkezéséről, aki a szombathelyi püspöki palotában szállt volna meg”. Habsburg Ottó azonban ez alatt Belgiumban tartózkodott, a leuveni egyetem hallgatója volt.

Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Német lapszemle, 1931. november 30.–december 2. (1223–1224. d.)

57. Prágai lap a magyar legitimizmus helyzetéről és kilátásairól

Prága, 1933. május 6.

A *Lidové Noviny* budapesti jelentése szerint „A Habsburgok restaurálása Magyarországon hovatovább néhány arisztokrata magánügyévé válik. A magyar polgárság sohasem volt a Habsburg híve, a magyar paraszt meg éppenséggel nem.” A cikk szerint a magyarok anyagiasság, s „a büszke magyar lélek ismerői pillanatig sem kételkednek abban, hogy Habsburg Ottó

aranyakkal alaposan megrakott zsákok nélkül nem lehet király, [...] akinek nevelésére és állítólag felruházására is tíz évvel ezelőtt szakácsnők és fűszerkereskedők között rendeztek gyűjtéseket, a magyaroknak sohasem imponált és soha nem is fog imponálni”. Az Anschluss veszedelme segíthetné őt, de „a magyar mágnások észjárása olyan lassú, hogy ezt a konjunktúrát is elaludták”.
Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Bizalmas értesítések. 1933. május 7. 1286. cs.)

58. „Akarja-e Magyarország a fiatal Habsburg Ottót?”

Budapest, 1933. november 30.

Vihar egy Angliában megjelent cikk után. Az Evening Standard 1933. november 16-ai számában egy cikk jelent meg a magyar királykérdésről. Gróf *Khuen-Héderváry Sándor*, a külügyminiszter állandó helyettese utasítja gróf Széchényi László követet, hogy a jövőbeni hasonló irományoknál külön értesítés nélkül cáfolja meg a magyar kormány felfogásától eltérő állításokat.

Az irat jelzete: MNL OL K 66–1937–I–5–a–2–35568 (1933–36946). – Géppel írt másolat.

59. Szerbiai lapok a Habsburg restaurációról

Belgrád, 1934. február 26.

Jugoszláv sajtóhírek szerint „a belga hatóságok a Habsburg család tartózkodási helyét szigorúbb őrizet alá vették és ellenőrzik, hogy ki látogatja meg a kastélyt”. A hír szerint a belga kormány így akarja megakadályozni, hogy Habsburg Ottó valamilyen politikai akcióba kezdjen. Ez nemcsak a kisantantot, hanem Franciaországot is és Olaszországot is érintené.

Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Délszláv lapszemle. 1934. február 26.(1249. k.)

60. MTI hír Habsburg Ottó Ausztriával kapcsolatos nyilatkozatairól

Genf, 1935. április 2.

A *Basler Nachrichten* cikke szerint „Habsburg Ottó nem bízik az úgynevezett népboldogítókbán, és nem pályázik ilyen szerepre”. Mint mondta, „Ausztria államformájának megváltoztatása csak akkor jogosult [!], ha ezzel Ausztria igazi békeküldetést teljesít”. Az osztrák szociáldemokráciával kapcsolatban pedig azt mondta, hogy a párt azért őrlődött fel, mert a nemzetiszocializmus támadása helyett „doktriner tradíciói miatt Dollfuss ellen fordult”.

Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Ki nem adott közlemények. 1935. április 2.(1636. d.)

61. A madridi követ jelentése gróf Csáky István külügyminiszternek a Habsburg restaurációról

Madrid, 1939. december 17.

Andorka Rudolf arról a „spanyol ortodox monarchista körökben” elterjedt felfogásról tájékoztatja a külügyminisztert, hogy „a Habsburg restauráció hívei és emisszáriusai [lat.: a.m. kiküldött] itt kapcsolatokat keresnek. A cél az, hogy a spanyol Bourbonok és a Habsburgok restaurációját időben és az eljárás módjaiban szinkronizálják”. Bár a követ szerint a gondolat és még inkább az eljárás embrionális állapotban lehet, az ügygel számolni kell. Hozzáteszi ugyanakkor, hogy a spanyol monarchisták sem lelkesek a gondolatért, mert „Ottó mindenbe beleavatkozik, s ahelyett, hogy segítene, csak összekuszálja a dolgokat”. A követ egyúttal előrelátó és reális megállapítást tesz a világpolitikát meghatározó világháború kimenetelével kapcsolatban: „A háborút illetően a spanyolok és egyéb semlegesek számolnak Németország vereségével.” Mindazonáltal egy erős Németországot kívánnak, mert úgy vélik, „egyedül Németország képes a bolsevizmussal szembeszállni”.

Az irat jelzete: MNL OL K 64–1939–41–1144. – Géppel írt, eredeti, aláírással ellátott levél.

62. Habsburg Ottó amerikai útja

Baltimore, 1940. március 5., Berlin, 1940. március 11., Párizs, 1940. május 4.

A Reuter hírügynökségre hivatkozva közli az MTI Habsburg Ottó Baltimore-i nyilatkozatát, amely szerint nem kérdéses, hogy a németek el fogják veszteni a háborút (1940. március 5.), mert már az erkölcsi tényező magában is bizonyossá teszi a szövetségesek győzelmét. Néhány nappal később a berlini lapokról is tudósít az MTI, amelyek „Éles szavakkal emlékeznek meg arról a

tervéről, hogy a háborúnak a szövetségesek által való megnyerése után új közép-európai államalakulást tervez, amelynek többek között Ausztria, Wittenberg és Bajorország mellett a mai Magyarország és Jugoszlávia is alkotó részei lennének.” (1940. március 11.)

Habsburg Ottó május eleji visszatérése után tett párizsi nyilatkozata szerint, útja „figyelemreméltó tanulságot szolgáltatott számára a tekintély és a szabadság elve közti egyensúlyról, valamint a föderalista rendszerről. Véleménye szerint Közép-Európát ilyen föderalista alapon lehetne újjászervezni.” A nyilatkozatban kitért arra is, hogy amerikai előadásában „nem titkolta bizakodását az igazság és a jog végső győzelmében”. (1940. május 4.)
Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Házi tájékoztató. 1940. március 5., március 11., május 4. (1660. d.)

63. A Tribuna című román újság cikke „Egy főherceg a propaganda szolgálatában” címmel

Bukarest, 1943. december 11.

A romániai újság úgy véli, hogy a Habsburg család befejezte működését, és „A dinasztia életben levő feje, az alig 30 éves Habsburg Ottó energikus édesanyjával, pármái Zita királynéval együtt az Egyesült Államokban álmódzik a bécsi korona letűnéséről.” A lap emellett megemlíti, hogy Magyarországon politikai mozgalmat is indított, amikor megalapította az ún. Legitimista Pártot. A cikk kitér magyarországi Habsburg József főhercegre is, mint aki propagandát fejt ki saját maga érdekében, „amikor leszáll az egyszerű néphez, és részt vesz apró népgyűléseken is”.

Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Házi tájékoztató. 1943. december 11.(1707. d.)

64. Egy portugál lap pozitív értékelése Habsburg Ottóról

Lisszabon, 1944. február 13.

A *Voz* vezércikke szerint a Habsburg család „bámulatos politikai és diplomáciai hozzáértéssel” tartotta egyben a Monarchia különböző népeit. „Ezt az egységet semmisítette meg Versailles, és ezáltal a világ legnagyobb katasztrófájáért lett felelős: a jelenlegi világháborúért.” A szerző szerint Habsburg Ottó eddigi tevékenysége alapján „valószínűleg egyike lesz a legnagyobb uralkodóknak”.

Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Házi tájékoztató. 1944. február 13.(1709. d.)

65. Habsburg Ottó nyilatkozata a monarchista osztrák felszabadító bizottság feloszlásáról

Stockholm, 1944. szeptember 7.

Habsburg Ottó kijelentette, hogy „feloszlatta a monarchista osztrák felszabadító bizottságot, s együttműködik az osztrák földalatti mozgalommal. Ausztria felszabadítása után magánemberként tér haza.”

Az irat jelzete: MNL OL K 428 – Magyar Távirati Iroda Rt., Könyomatosok. Bizalmas külpolitikai szemle. 1944. szeptember 7. (1268. d.)

66. Hírek Ottó főherceg két öccsének, Károly és Rudolf főhercegnek a letartóztatásáról

London, 1946. január 19.

A hírek szerint Károly és Rudolf főhercegek francia katonai egyenruhában, Innsbruckban voltak és az osztrák hatóságok letartóztatták őket.

Az irat jelzete: MNL OL XXVI-A-14 – MTI Híryanag. 1946. január 19. (26. d.)

67. Hírek Ottó főherceg ausztriai tartózkodásáról

Bécs, 1946. január 22.

Az osztrák kormány hivatalos közleménye szerint „Habsburg Ottó állítólag Lichtenstein hercegség fővárosában, Vaduzban tartózkodik. Nem igazak azok a hírek sem, hogy Habsburg Róbert, Ottó testvéröccse Innsbruckban van.”

Az irat jelzete: MNL OL XXVI-A-14 – MTI Híryanag. 1946. január 22. (26. d.)

68. A Habsburg főhercegek ügye Ausztriában

Bécs, 1946. január 28.

Az osztrák főhercegek ausztriai beutazásával kapcsolatban az MTI ismét azt jelenti, hogy az osztrák kormány kiutasította a két Habsburg főherceget Ausztriából, sőt, a lichtensteini hercegség kormánya cáfolta az osztrák belügyminisztérium közleményét, hogy Habsburg Ottó Vaduzban lenne.

Ugyanezen a napon, az osztrák szocialisták lapja, az *Arbeiter Zeitung* vezércikkben foglalkozott a Habsburg kérdéssel. E szerint „a Habsburgoknak egyszer s mindenkorra tudomásul kell venniök, hogy sem a felszabadított népek, sem a szövetségesek, a legkevésbé sem gondolnak rájuk. Mostani mozgolódásuk nem jelentős esemény, inkább tapogatózásnak látszik. Azonban már ezt is csirájában kell elfojtani és a Habsburgok látogatásainak erőlyesen véget kell vetni.”

Az irat jelzete: MNL OL XXVI-A-14 – MTI Hírvagy. 1946. január 28. (26. d.)

69. A Habsburg család egyes tagjainak útlevélkérelme a magyar kormányhoz, Nagy Ferenc miniszterelnök elutasító döntése

Bern, 1946. február 7., Budapest, 1946. december 24.

IV. Károly testvére, a Genfben élő Habsburg Miksa, az ottani magyar főkonzulátustól fiai részére útlevél kiállítását kérte. Eddig, mind Miksa, mind gyermekei magyar útlevéllel rendelkeztek. A berni követség vezetője a közelmúltban életbe léptetett köztársasági törvénnyel kapcsolatos közjogi változások okán utasítást kér arra vonatkozólag, hogy „a kért útlevélkiadások teljesíthetők-e, illetve, hogy a Habsburg-család tagjainak útlevélügyei a jövőben miként lesznek kezelendők”. Érdekessége az ügynek, hogy a feljegyzés mellett megtalálható – az emigrációban Habsburg Ottóval együttműködő – Nagy Ferenc miniszterelnök aláírásával ellátott utasítás, mely szerint közli a külügyminiszterrel, hogy „véleményem szerint nem kívánatos a Habsburg család tagjai részére magyar útlevél kiállítása [...] a további intézkedéseket ezen álláspontom szem előtt tartásával szíveskedjék megtenni”. (1946. december 24.)

Az irat jelzete: MNL OL XXXII-J-13-2861-1946. (1. d.) és MNL OL XXXII-J-13-19/pol.-1947. (1. d.) – Eredeti, géppel írt, aláírásokkal ellátott levelek.

70. Mindszenty bíboros és Habsburg Ottó 1947. júniusi találkozója Chicagóban

Budapest, 1948. december 29.

A december 26-án letartóztatott bíboros elleni koncepció per egyik vádpontjaként hangzott el Losonczy Géza államtitkár kijelentése, hogy 1947. júniusi egyesült államokbeli és kanadai útja alkalmából a hercegprímás az ottawai Mária-ünnepségek „ürügyén” találkozott Zita királynéval és Habsburg Ottóval. Június 10-én egy ottawai zárdában Zita királynéval, majd június 21. vagy 22-én egy chicagói apácázárdában tárgyalt Habsburg Ottóval, és ekkor Mindszenty beszámolt a magyarországi legitimisták tevékenységéről. Az MTI hír szerint Habsburg Ottó ekkor kijelentette: „a háború elkerülhetetlen”. „A legitimizmus sikere érdekében tehát a harmadik világháború kiterjedésére kell orientálódni, s ebből a célból azok felé a körök felé kell tájékozódni, amelyek egy új világháború kirobbantásán dolgoznak.” Az eseményre a per folyamán külön is kitérnek, ekkor már jobban a legitimista hatalomátvételre koncentrálnak.

Az irat jelzete: MNL OL XXVI-A-14 – MTI Belföldi hírek. 1948. december 29. (99. d.)

71. Kommunista pártlapok a Mindszenty per „igazságáról”

Prága, 1949. február 10., Róma, 1949. február 16.

A „népi demokráciák” sajtója egyöntetűen a bíboros leleplezését hangsúlyozza, példaként itt a csehszlovákiai *Lidove Noviny* egyik cikkére hivatkozunk. Mai szemmel meglepő – bár a Sztálin által egységbe forrasztott kommunista mozgalom működésének ismeretében egyáltalán nem –, hogy a nyugati kommunista sajtó, így az Olasz Kommunista Párt lapja, az *L'Unita* is valós tényként kezeli a Mindszenty per vádjait és ítéletét. A cikk szerzője külön kiemeli az „egyházi reakció” háborúját, amely Habsburg Ottó uralmát készítette elő, Bajorországtól egészen Magyarorszáig, s ennek az uralomnak az amerikai hadsereg fennhatósága alatt kellett volna megszületnie.

Az irat jelzete: MNL OL XXVI-A-14 – MTI Külföldi hírek. 1949. február 10. (102. d.), MNL OL XXVI-A-14 – MTI Külföldi hírek. 1949. február 16. (103. d.)

HABSBURG OTTÓ ÉS BÁRÓ BAKÁCH-BESSENYEY GYÖRGY KAPCSOLATA

Levelek 1948 és 1958 között

72. Habsburg Ottó levele Bakách-Besseney György részére a magyarországi helyzetről

Florida, 1950. január 24.

A Habsburg Ottó levélben a hazai „Vögeler-per”-ről, azaz az ún. Standard perről – amelynek egyik vádlottja volt Robert Vogeler – és az Egyesült Államoknak a perhez való viszonyáról, illetőleg a Magyar Nemzeti Bizottmányról, az emigránsok bizottságának a helyzetéről fejt ki véleményét.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066-1. d.-25. dosszié -130-131. p.-1950. – Géppel írt, fejlécén a Gibson Hotel hivatalos levélpapírján Habsburg Ottó aláírása.

73. Habsburg Ottó levele Bakách-Besseney György bárónak a Magyar Nemzeti Bizottmányról

Mexikó, 1950. január 30.

Habsburg Ottó a Magyar Nemzeti Bizottmány belső válságával kapcsolatban fejt ki álláspontját. „A Magyar Nemzeti Bizottmány ma az a Fórum, amelynek keretében a magyar emigráció szolgálhatja a Nemzet érdekét. Ezen változtatni nem lehetséges.” Felfogása szerint a Bizottmány ezért csak akkor marad működőképes, ha a legitimisták nem lépnek ki belőle. Habsburg Ottó emlékezteti Bakách-Besseneyt arra, hogy a neki tett ígéretnek megfelelően a három királyhű tagnak „kilépésre hozzájárulást nem vagyok hajlandó adni”.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066-1. d.-25. t.-3-127-128. p.-1950. – Kézzel írt, eredeti, Habsburg Ottó aláírásával ellátott levél.

74. Habsburg Ottó levele Bakách-Besseney Györgynek találkozójáról Horthy Miklóssal, a magyar emigráció egységéről és a nemzetközi válságról

Párizs, 1950. június 1.

Habsburg Ottó Lisszabonban – vélhetően, életében először – találkozott Horthy Miklóssal. A levélben e találkozásról számol be Bakách-Besseney Györgynek. Érezhető meglepődés, hogy az idős kormányzó mennyire nem képes már gondolatait uralni. Nevét sem említi, arra csak Besseney válaszeleveléből szerzünk egyértelmű bizonyosságot. „A megbeszélés Lisboa-ban jól ment. [...] Sajnos azt tapasztaltam, hogy az úr [...] a Bizottmány [az emigráns Magyar Nemzeti Bizottmányról van szó] ellen erősen fel van heccelve, főleg fia által. Azt hiszi, hogy a Bizottmány a legitimisták és a népfrontosok koalíciója őellene. [...]

Nem hinném, hogy politikai erő lehet még, de azért jó volt az egész.”

Bakách-Besseney június 14-ei válaszelevelében megköszönte, hogy Habsburg Ottó „magára vette a portugáliai látogatás fásasztó uralmát. [...] Úgy látszik, az ottani remete sietett ezt továbbadni, mivel Hennyey [tábornok] egy tegnap érkezett levelében már ír erről. Viszont azt is látom, hogy egyesek és persze, elsősorban ő maga, továbbra is legfelsőbb Hadúrnak tekinti magát”.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066-1. d.-25. t.-3-121-122. p.-1950. – Kézzel írt, eredeti, Habsburg Ottó aláírásával ellátott levél.

75. Habsburg Ottó levele Bakách-Besseney Györgynek a magyar emigráció helyzetéről és a nemzetközi válságról

Párizs, 1950. június 26.

A levél azért is érdekes számunkra, mert látszik, hogy nemcsak Amerika és Mexikó, hanem Svájc, Franciaország, Németország, Anglia, Olaszország is állandó utazási célpontjai között szerepel. Eközben lehetősége volt találkozni Robert Schuman francia külügyminiszterrel, illetőleg más vezető nyugati politikusokkal. A levélben a magyar emigráció szinte teljes palettája megjelenik, így pl. a szélsőjobboldali Zákó András vezérőrnagytól kezdve a mérsékelt Barankovics István, Sulyok Dezső, Auer Pál, Varga Béla páter, Nagy Ferenc mellett Bán Antal volt szociáldemokrata vezető is. Érdekes mozzanat a levélben, hogy úgy tűnik, a brit titkosszolgálat egy angol vezetésű ellenbizottmányt próbált szervezni a Magyar Nemzeti Bizottmánnyal szemben, amely Bán Antalra, Sulyok Dezsőre, Barankovics Istvánra és Teleki Bélára lenne „alapozva”. E négy személy már az emigránsok új generációját képviselte, vélhetően

a második világháborús, részben szélsőjobboldali vezetők kevésbé voltak már elfogadhatók az angolok számára. Habsburg Ottó szerint az új bizottság „nagyon diskreditálná a mi ügyünket”.
Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–118–119. p.–1950. – Géppel írt, Habsburg Ottó aláírásával ellátott levél.

76. Habsburg Ottó levele Bakách-Besseney Györgynek a várható háborúról és a magyar exilkormány létrehozásának lehetőségeiről

Párizs, 1950. július 27.

A hidegháborús várakozásokat visszatükröző levélben Habsburg Ottó arra hívja fel a figyelmet, hogy „nincs kizárva”, hogy már 1950 végén „háború legyen Oroszországgal”. Véleménye szerint, ebben az évben még nem lesz háború, de az információk fontosak. E helyzet kapcsán kifejti, hogy az emigrációnak milyen feladatai lesznek. Egyúttal felhívja a figyelmet, hogy Horthy Miklós informálása elkerülendő, mert „a kormányzó fecsegése folytán ezen dolog még korai”. A valós helyzetet némileg félreismerve egyik legfontosabb problémának azt tartja, hogy háború esetén a Magyar Nemzeti Bizottmányt ismerjék el, mint magyar exilkormányt. Ez a háború első napjaiban fontos lenne, hogy az MNB „minél előbb hadat üzenhessen Oroszországnak, ami előfeltétele egy rendes hadsereg megszervezésének”.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–115. p.–1950. – Gépelt, kézírással aláírt és kiegészített levél.

77. Bakách-Besseney György levelei Habsburg Ottónak, Ottó főherceg és Regina hercegnő küszöbön álló házasságkötése kapcsán

New York, 1951. március 18. és 1951. május 5.

A két levélben emigrációs problémák megemlítése mellett Besseney elsősorban az esküvőre szóló meghívót köszöni meg, majd a második levélben „a házasságkötése alkalmából, a legőszintébb szívből jövő legforróbb szerencsekívánatait” fejezi ki.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–109–110. p.–1951. – Géppel írt, aláírás nélküli másolat.

78. Habsburg Ottó köszönőlevele egy emigrációs összejövetelre

USA, 1953. február 11.

A levél arra bizonyíték, hogy Habsburg Ottó igyekszik távol maradni a magyar emigráció belső háborúságaitól. Kijelenti, hogy nem fog lépéseket tenni Zákó András tábornok ellen, és nem avatkozik bele a tábornoki tanács ügyeibe.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–82. p.–1953. – Gépelt, Habsburg Ottó aláírásával ellátott levél.

79. Habsburg Ottó levele Bakáts-Besseney György bárónak a magyarországi és a kelet-európai változásokról

Seeheim (Németország), 1953. július 7.

Habsburg Ottó tisztában volt nem csupán a magyarországi, hanem az oroszországi, illetve a kelet-németországi helyzettel is, ugyanakkor nem volt mentes bizonyos politikai naivitásoktól és illúzióktól sem. Mint írja, a német hírszolgálat emberei szerint Oroszországban válság van, és az oroszok emiatt messzemenő engedményeket készek adni, „lehet, hogy még magyarországi igazán szabad, nemzetközi kontroll mellett levezett választásokat is”. Bizonyos naivitásra utal az is, hogy az oroszok felajánlották Bonnak a szabad német választásokat, valamint Németország teljes kiürítését 1954. január előtt, valamint „a Keletnémet Kommunista kormány és hadsereg teljes likvidálását is, azon feltétel mellett, hogy Bonn mondja fel a katonai szerződést [NATO], és fogadja el azt, hogy neutrális politikát fog követni, és hogy hadseregének létszáma nem fogja meghaladni a negyed milliót”. A Szovjetunió tisztában volt a nemleges válasszal, bár a nyilvánosság számára némi realitása volt az ügynek, hiszen ismeretes, Ausztriának is hasonló szerződést ajánlottak, és Ausztria 1955-ben függetlenné vált.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–78. p.–1953. – Gépelt, aláírt, eredeti levél.

80. Bakách-Besseney György levele Habsburg Ottónak egy újabb, Mindszenty József bíboros érdekében indítandó nemzetközi akcióról

New York, 1953. október 1.

Besseney György Varga Béla páter társaságában látogatást tett Van Zeland belga külügyminiszternél, aki kételyeit fejezte ki, hogy „Mindszenty bíboros nevével lehet-e még egyszer olyan hatalmas mozgalmat felidézni, mint amilyen az volt, amely a Kardinális elfogatása és elítéltetése idejében az egész civilizált világban jelentkezett”. A belga külügyminiszter szerint jobb lenne egy másik személyiség nevével összekapcsolni a mozgalmat. Ennek ellenére megígérte kormánya anyagi támogatását. Besseney megjegyzi, hogy e látogatás után néhány nappal letartóztatták Wyszinszky lengyel bíborost, ami „talán lehetőségessé tenné egy közös akciónak a megindítását”.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–74 p.–1953. – Géppel írt, aláírás nélküli levél.

81. Habsburg Ottó levele Bakách-Besseney Györgynek

Pöcking bei Starnberg, 1956. július 9.

Habsburg Ottó levelében többek között „bizalmasan” arról számol be, hogy a közelmúltban Schwarzenberg herceg Magyarországon járt (előző este érkezett vissza, és aznap reggel meglátogatta Habsburg Ottót). Útja során látta Esterházy Móricot, aki jól van, és üdvözlöi nyugati barátait. Nagyon örömteli az, amivel a lakosság Majkon – a család hajdani birtokán – körülveszi őt, és segít neki. A magyarországi helyzettel kapcsolatban azt írja, hogy a politikai hangulat erősen bizakodó, az emberek nyugodtan ki merik mondani gondolataikat, és a külföldiekkel, különösen az osztrákokkal szemben szolgálatkészek. Levelének további részében a Szabad Európa Rádióval kapcsolatos véleményét fejt ki, mely szerint sok a panasz a SZER-re, nem érti a magyarországi mentalitást, ezért több kárt okoz, mint hasznot. Általában azt mondják, hogy sokkal többen hallgatnák, ha kommentár nélküli híreket adna ahelyett, hogy politikai magyarázataival szükségtelenül fölizgatná a hallgatókat. – Bakách-Besseney György július 13-ai válaszlevelében egyetértett Habsburg Ottó megjegyzéseivel, s jelezte, hogy megfelelő helyre továbbítani fogja azt. Ismeretes, a SZER nem változtatott stílusán.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–25. dosszié–25. t.–41. p.–1956. – Géppel írt, eredeti, német nyelvű levél Habsburg Ottó aláírásával.

82. Habsburg Ottó levele Bakách-Besseney Györgynek az emigráció és a magyarországi eseményekről

Pöcking bei Starnberg, 1956. október 25.

Habsburg Ottó – levelének tanúsága szerint – abban reménykedik, hogy az emigrációs nemzeti bizottmány sokat tesz annak érdekében, hogy felhívja a figyelmet a „budapesti népi mozgalom szomorú napjainak” az eseményeire. Habsburg Ottó úgy vélte, hogy a titoizmus nem komoly politikai erő. Nagy Imrét titoistának tartja, mivel felszólította az orosz csapatokat a nép ellen, ami számára a titoizmus legbiztosabb jele. Sajnálja, hogy mennyi értékes emberi életet megsemmisítettek. Valószínűleg a hírekből már hallhatta az aznapi, 1956. október 25-ei Kossuth téri – nagyszámú áldozattal járó – sortűzről szóló beszámolókat. Vélhetően az 1956. október 23-ai eseményeket, és az azt követő egy-két napot Habsburg Ottó ekkor még tragédiának és elsiettetnek értékelte.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–33. p.–1956. – Géppel írt, eredeti német nyelvű levél Habsburg Ottó aláírásával.

83. Bakách-Besseney Ferenc és Habsburg Ottó levélváltása édesapja és a trónörökös közötti levelezés átadásáról a Magyar Országos Levéltárnak vagy az Országos Széchényi Könyvtárnak

New York, 1991. május 4. – Pöcking bei Starnberg, 1991. május 17.

Habsburg Ottó hozzájárul Bakách-Besseney Ferenc kéréséhez, hiszen a levelek „ma már a magyar történelem részét képezik”. A levelek a volt berni követ más irataival együtt ezután kerültek a Magyar Országos Levéltár őrizetébe.

Az irat jelzete: MNL OL P 2066–1. d.–25. t.–3–1–2. p.–1991. – Géppel írt, magyar nyelvű, aláírt másolatok.

VI.
Jelentések Habsburg Ottó tevékenységéről
1959–1985

84. A Magyar Távirati Iroda bécsi híre Habsburg Ottó ausztriai beutazásának elutasításáról

Bécs, 1959. augusztus 27.

Az osztrák Belügyminisztérium szerint Habsburg Ottó „különleges osztrák útlevele nem jogosít ausztriai tartózkodásra”. Habsburg Ottó személyesen kívánt megjelenni a tiroli szabadságharc 150. évfordulója alkalmából, szeptember 13-án, Innsbruckban tartott emlékülésen. Az indoklás szerint a Habsburg család tagjai csak akkor léphetnek osztrák területre, ha írásbeli nyilatkozatban lemondanak trónigényükről, és minden egykori előjogukról.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–J–13–20/1–1959. (1. d.) – MTI Külföldi hírek. 1959–1964., 1959. augusztus 27.

85. Tudósítás az osztrák parlament vitájáról Habsburg Ottó beutazása kapcsán

Bécs, 1963. július 4.

A Magyar Távirati Iroda híre szerint a 6 órás, „rendkívül éles vita nem egyszer fülsiketítő, a szónokok szavait teljesen elnyelő hangzavarrá torzult”, elsősorban akkor, amikor a néppárti főtitkár „nyíltan megfenyegette a Habsburg Ottó beutazását adminisztratív rendszabályokkal megakadályozó szocialista külügyminisztert és belügyminisztert”. A szavazást végül is három szavazattal Habsburg Ottó beutazásának elutasításával fogadták el.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–J–13–20/1–1963. (1. d.) – MTI Külföldi hírek. 1959–1964., 1963. július 4.

86. Tudósítások az osztrák koalíciós tárgyalásokról

Bécs, 1964. március 4., 14., 21., 23., 25.

A Néppárt és a szocialisták között hetekig tartó koalíciós tárgyalások folytak, amelyről az MTI rendszeresen tudósított. A vita középponti kérdése Habsburg Ottó ausztriai visszatérése volt. Ezekben a hetekben a Néppárt főtitkára, Withalm még arra is hajlandó volt, hogy Pöckingbe utazzon Habsburg Ottóhoz, hogy rábírja „adjon olyan, ausztriai beutazásáról lemondó nyilatkozatot, amelynek tartalma és formája kivezethet a kormányalakítási tárgyalások zsákutcájából”. A 23-ai jelentés szerint Habsburg Ottó „olyan nyilatkozatot írt alá, amely szerint lemond Ausztriába való visszatéréséről mindaddig, amíg a két párt tárgyal ügyéről”. A 25-ei jelentés szerint váratlan gyorsasággal megegyezett a két koalíciós párt az ún. „Habsburg-passzus” ügyében is. A Néppárt ennek alapján elfogadta a szocialista javaslatot, és ennek alapján a kormányprogramban felsorolják az osztrák felsőbbíróságok és a parlamentnek 1963-ban, a Habsburg kérdésben hozott, egymásnak ellentmondó határozatait, és leszögezték, hogy „a Habsburg kérdést az alkotmány és a jogállam figyelembe vételével együttesen, békés módon és tartósan” megoldják.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–J–13–20/1–1964. (1. d.) – MTI Külföldi hírek. 1959–1964., 1964. március 4., 14., 21., 23., 25.

87. A Magyar Távirati Iroda tudósítása Habsburg Ottó Bécsben megjelent cikkéről

Bécs, 1964. június 20.

Habsburg Ottó cikkében emlékeztet az 1961-ben, az Osztrák Köztársaságnak tett hűségnyilatkozatára, amelyben lemond a Habsburg ház jogairól. A cikkben kijelenti, „természetesen nem könnyen határoztam el magam e nyilatkozatra, amely pontot tesz mindarra, ami apámtól örökségül rám származott”. Emellett azonban megismételte, hogy a családi vagyonra „családja száznál több tagja képviselőjében változatlanul igényt tart, a birtokok értékét az osztrák sajtó sok százmillióra becsülte”.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–J–13–20/1–1964 (1. d.). – MTI Külföldi hírek. 1959–1964., 1964. június 20.

88. Habsburg Ottó részvétele a Páneurópai Unió 50 éves fennállásának ünnepségén

Bécs, 1972. május 5.

A bécsi nagykövet jelentésében a Páneurópai Unió – amit a szocialista világ ekkor még egy erőteljesen jobboldali szervezetnek tartott – ünnepi ülését elemzi, amelyen az osztrák kormány részéről Bruno Kreisky szövetségi kancellár, Kirchschräger külügyminiszter és Lüthgendorf hadügyminiszter is részt vett más nemzetközileg ismert személyiségekkel együtt. Az ülésen Kreisky kancellár fel is szólalt. Habsburg Ottó, aki a díszelnökségben ült, nem szólalt fel. A nagykövet szerint azonban „puszta jelenléte elég volt ahhoz, hogy megmozgassa az Ausztriában még lévő és az összlakosság kb. 5%-át kitevő monarchista érzelmű személyeket, akik az ünnepi ülést követően megvárták, és ünnepelték őt”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX–J–1–j–Európa–1972–208–11–002321. (113. d.) – Eredeti, géppel írt beszámoló a nagykövet aláírásával.

89. Javaslatok Habsburg Ottó burgenlandi előadása ellen

Budapest, 1973. június 28.

Kárpáti József, a Magyarok Világszövetsége (MVSZ) főtákará – hivatkozva a bécsi külképviseletre – Habsburg Ottó „Európa az európaiaké” című 1973. július 1-jei oberwarti (Felsőőr) előadásának kapcsán azt javasolja, hogy a magyar szervek hivatalosan tiltakozzanak az osztrák külügynél. A feljegyzés szerint az előadást az osztrák hivatalos szervek tudtával szervezték, amit az MVSZ az európai biztonsági konferencia elleni provokációs lépésnek, egyben az osztrák–magyar kapcsolatokkal szembeni barátságtalan gesztusnak értékel, ami „összeegyeztethetetlen az addig lojalitást mutató burgenlandi Magyar Egyesület »politikamentes«, kulturális tevékenységével”. Az előadói íven Péter János külügyminiszterrel egyeztetett utasítás olvasható, ami „helyre teszi” a túlbuzgó feljegyzésben megfogalmazott javaslatokat, „Vigyázzunk, nehogy mi tegyük naggyá H. O.-t! Nem kell tiltakozni az osztrákoknál. Nem érnék el semmit, s az előadás címe nem olyan, hogy ezért tiltakozhatnánk előre. Az ellen, hogy beszél, nem tiltakozhatunk; a magyar TV is készített vele riportot!” Mindazonáltal mégis szükségesnek látták, hogy „az osztrák külügyben alkalomadtán említsék meg, hogy az ilyen dolgokat körültekintően kell kezelni, nehogy alkalom nyíljon a magyar-osztrák jószomszédi kapcsolat zavarására irányuló kísérletekre”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX–J–1–j–1973–Ausztria–10–20–003461/1 (27. d.) – Eredeti, géppel írt, kézírással javított levél.

90. A Magyarok Világszövetségének feljegyzése Habsburg Ottó felsőöri előadása után

Budapest, 1973. július 24.

Habsburg Ottó 1973. július 1-jei előadását követően a Magyarok Világszövetsége vezetője korábbi két munkatársa egy fonyódi gyermektáborban találkozott a burgenlandi Magyar Kulturális Egyesület vezetőjével, Mór Jánossal, aki egy szülői csoport vezetőjeként meglátogatta az ott nyaraló burgenlandi gyerekeket. Az MVSZ munkatársai igyekeztek meggyőzni a magyar kormányzat iránt lojális egyesületi elnököt arról, hogy mennyire helytelen volt Habsburg Ottó meghívása. Mór János természetesen nem értette a problémát, mert Habsburg Ottó „itt is arról beszélt, hogy Európa az európaiaké, de semmi lényeges, különös nem mondott, [...] ami említésre érdemes”. A feljegyzés írója szerint „baráti megjegyzéseinkre makacsul egy »érvet« hangsúlyozott: az egyesületnek csak hasznára válhat, ha függetlenségüket ily módon is bizonyítják”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX–J–1–j–1973–Ausztria–10–20–003461/2. (27. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

91. Beszámoló Habsburg Ottó kölni, 1983. március 15-ei előadásának meghúzásáról

Köln, 1983. április 5.

A kölni Mindszenty Magyar Ház vezetősége Habsburg Ottót akarta felkérni március 15-ei előadásukra. Az ottani kör egyik tagjának jelzésére, aki tiltakozott a *szabadságharc vérbefojtójának leszármazottja előadása ellen*, a magyar külképviselet filmet küldött a Magyar Háznak. A filmvetítés és „egyéb tiltakozó fellépések hatására” nem hívták meg Habsburg Ottót, hanem a filmet többször levetítették. Az akció sikeréből kiindulva a követség úgy gondolta, hogy ettől kezdve a segítséget kérő személyt rendszeresen ellátják filmekkel. A feljegyzés készítője

megemlíti, hogy Habsburg Ottó más alkalommal, mint Európa parlamenti képviselő tartott Kölnben előadást.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1983-NSZK-109-27-002482 (97. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

92. Kivonat Habsburg Ottó genfi előadásából

Genf, 1985. szeptember 24.

Habsburg Ottó az American International Club rendezésében 1985. szeptember 20-án a genfi Intercontinental Szállóban „Európa szerepe a nemzetközi helyzetben” címmel tartott előadást. A magyar külképviselet képviselője szerint, a végig nagy érdeklődéssel kísért előadásban Habsburg Ottó az európai integrációs folyamatokról, a Közös Piacról, az Egyesült Államok európai szerepéről, Dél-Afrikáról, illetőleg a Szovjetunióról fejtette ki álláspontját. Úgy vélte, az Egyesült Államok európai szerepe csökken, „az USA európai hatalomból egyre inkább óceánivá válik, míg a Szovjetunió katonai és politikai befolyása miatt növeli jelentőségét Európában”. Gorbacsovval kapcsolatban azt a felfogást képviselte, hogy „hosszú időre kíván berendezkedni és sztálini allűrökkel rendelkezik, azonban óva inti a nyugatot, hogy holmi nyugati típusú demokratát keressen benne. [...] Külpolitikai és katonai téren azonban valószínűleg továbbra is a korábbi expanziós szovjet politika mellett kötelezi el magát”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-k-VI-62-6711-1985. (186. d.) – Eredeti, géppel írt tájékoztató.

VII.

**Habsburg Ottó és a magyar állam közeledése
1987 után**

93. Külügyminisztériumi értesítés Habsburg Ottó magánjellegű látogatásáról

Bonn, 1987. július 10.

A rejtjeltávirat értelmében Habsburg Ottó néhány fős nyugatnémet kísérettel magánjellegű látogatást tesz Magyarországon, „hivatalos személyiségekkel nem kíván találkozni”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1987-NSZK-109-138-003878. (99. d.) – Szigorúan titkos, gépelt rejtjeltávirat kézírásos aláírásokkal és megjegyzésekkel.

94. Feljegyzés a pártközpontban Habsburg Ottó 1987. évi magyarországi utazási kérelméről

Budapest, 1987. július 15.

Várkonyi Péter külügyminiszter Habsburg Ottó beutazási kérelmével kapcsolatos feljegyzést elküldte Kótai Gézának, az MSZMP KB Külügyi Osztálya vezetőjének. A feljegyzés szerint Habsburg Ottó NSZK-beli titkára tájékoztatta a bonni nagykövetséget, hogy Habsburg Ottó 1987. augusztus 1-jén Magyarországra látogat. A feljegyzés megjegyzi, hogy „Habsburg Ottó osztrák állampolgár, s miután Tiltó Névjegyzéken nem szerepel, beutazásának jogi akadálya nincs. [...] Habsburg Ottó kisgyermek kora óta nem járt Magyarországon”, és a feljegyzés készítője szerint lojális álláspontra helyezkedett Magyarországgal kapcsolatban, amit a néhány héttel korábban, a Századunk című TV sorozatban készített interjú alapján Bokor Péter fogalmazott meg.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-k-1987-Ausztria-10-9-9090. (15. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

95. A bonni magyar nagykövet rejtjeltávirata Habsburg Ottó magyarországi magánlátogatásáról

Bonn, 1988. július 11.

A nagykövet arról tájékoztatja a budapesti Külügyminisztériumot, hogy Habsburg Ottó július 13-án feleségével és lányával magánjellegű látogatásra utazik Magyarországra. A távirat küldője javasolja, hogy az osztrák útlevéllal érkező családot a határőrség a határállomáson zökkenőmentesen engedje be. Emellett azt is javasolja, hogy „az általa felvetett kérdésekről a Parlament egyik vezetője, esetleg Péter János elvtárs egy rövid, nem hivatalos beszélgetésen

találkozzon Otto v. Habsburggal”. Az ügy érdekessége, hogy az MSZMP Politikai Bizottsága 1988. június 28-ai ülésén ahhoz járul hozzá, hogy Habsburg Ottó édesanyja, Zita királyné magánemberként Magyarországra látogasson. (MNL OL M-KS 288. f. 1030. ő. e. 1988. június 28.) Vélhetően közösen utazhattak, csak a külügy és a pártközpont korábban szoros együttműködése ekkorra már meglazult.

Jelzet: MNL OL XIX-J-1-j-1988-ÁGSZ-VI-62-003276. (123. d.) – Szigorúan titkos, géppel írt rejtjeltávirat.

96. A dániai magyar nagykövetség rejtjeltávirata Habsburg Ottó magyarországi látogatásával kapcsolatban

Koppenhága, 1989. március 3.

A nagykövet kötelességének érezte jelezni, hogy Ausztria dániai nagykövete értetlenségét fejezte ki Habsburg Ottó magyarországi fogadtatása miatt. Először a róla készült filmen háborodott fel, majd az Európa parlamenti delegáció kapcsán vetette fel, hogy „Nem tévesztettünk-e arányt a delegáció és Habsburg Ottó között.”

Jelzet: MNL OL XIX-J-1-j-1989-Ausztria-10-10-001442. (19. d.) – Szigorúan titkos, géppel írt rejtjeltávirat, kézírásos megjegyzéssel.

97. Külügyminisztériumi feljegyzés dr. Habsburg Ottó magyarországi látogatásáról

Budapest, 1989. március 6.

Az Európa Parlament február végén, március elején Magyarországon járt küldöttségének szociáldemokrata tagjai „már itt és nyíltan is rosszalották, hogy dr. Habsburg Ottó, a küldöttség konzervatív tagja körül »mekkora felhajtás van« Magyarországon”. A feljegyzés szerint a nyugati munkáspártoknak kételyei támadhatnak a magyar politika szándékai iránt, és felhívják arra a figyelmet, hogy a legitimizmust az osztrák politika, mint veszélyt, ma is számon tartja, s mint említik „dr. Habsburg »nagy magyarországi show-jára« ráadásul egy olyan időszakban került sor, amikor a külföld még nem lehet teljesen tisztában azzal, hogy a magyar kormányzat ráhatása a hazai médiákra milyen korlátozott”. A feljegyzés készítője ezért egy táviratot tartott szükségesnek az észak-amerikai és a nyugat-európai magyar nagykövetek számára, amelyben ezek a diplomaták kifejtjenék a magyar kormány álláspontját.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-k-1989-ÁGSZ-VI-62-2955. (156. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

98. Habsburg Ottó távirata Straub F. Brunó, az Elnöki Tanács elnöke számára, édesanyja, Zita királyné elhunytáról

Pöcking, 1989. március 15.

Az irat jelzete: MOL XIX-J-1-k-1989-Ausztria-10-1-3531. (32. d.) – Magyar nyelvű távirat.

99. Feljegyzés a magyar kormány részvételéről Zita királyné temetésén

Budapest, 1989. március 20.

A Külügyminisztérium feljegyzése Zita királyné temetésének előkészületeiről számol be. IV. Károly felesége március 14-én a svájci Zizersben halt meg. A halottat március 28-án ravatalozzák fel a bécsi Szent István dómban. A temetés április 1-jén lesz, az osztrák állam nem rendez állami temetést a hajdani királyné számára. A feljegyzés készítője szerint „a temetésen nagy tömeg részvételével számítanak, a szertartás »császári pompájú« lesz”. A dokumentum szerint Ausztriában belpolitikai vita alakult ki a temetés körül. A néppárti Alois Mock alkancellár először úgy nyilatkozott, hogy „a temetés méltó lebonyolításához a külügyminisztérium minden segítséget megad”. Ettől nemcsak a szocialista párt, hanem a Néppárt több képviselője is elhatárolta magát, így Mock visszakozott. A Habsburg család egy tagja azt kérte a bécsi magyar nagykövettől, hogy vegyen részt a temetésen. Az előterjesztést készítő külügyminisztériumi főosztály a külpolitikai bonyodalmak elkerülése végett azt javasolja, hogy az Elnöki Tanács elnöke táviratban fejezze ki részvétét, a bécsi nagykövetség viszont küldjön koszorút „a Magyar Népköztársaság bécsi nagykövetsége” szalagfelírással, Nagy János nagykövetet pedig március 31-től április 4-ig rendeljék haza Magyarországra. (A temetés napján Vranitzky kancellár sem volt Bécsben.)

Az irat jelzete: MNL OL XIX–J–1–k–1989–Ausztria–10–1–3531. (32. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

100. Javaslat Straub F. Brunó részére Zita királyné elhunytá alkalmából küldendő részvétlétvirat szövegére

Budapest, 1989. március 24.

Az irat jelzete: MNL OL XIX–J–1–k–1989–Ausztria–10–1–3531. (32. d.) – Géppel írt feljegyzés, kézírásos kiegészítéssel.

101. A bécsi magyar nagykövet rejtjeltávirata esetleges részvételéről Zita királyné temetésén

Bécs, 1989. március 30.

Nagy János nagykövet arról tájékoztatja a „központot”, hogy a csehszlovák és a lengyel nagykövet értesítette őt, hogy részt vehetnek a néhai királyné temetésén. Kérték, hogy értesítsék, ha az elutasító magyar álláspont megváltozik. A követ jelezte, hogy megkapta a család meghívóját a temetési szertartásra. A távirat melletti kézírásos megjegyzés arra utal, hogy a meghívásra magánemberként írhat részvétlevelét a nagykövet.

Jelzet: MNL OL XIX–J–1–j–1989–Ausztria–10–1–001664/1. (19. d.) – Szigorúan titkos, géppel írt rejtjeltávirat, kézírásos megjegyzéssel.

102. Habsburg Ottó távirata Szűrös Mátyásnak, az Országgyűlés elnökének Európa parlamenti bizottsági elnökségéről

Augsburg, 1989. július 27.

Habsburg Ottó Szűrös Mátyást, az Országgyűlés elnökét táviratban értesíti arról, hogy az Európa Parlament külön delegációt létesített a magyar Országgyűléssel való kapcsolattartásra, melynek elnöke lett.

Az irat jelzete: MNL OL XVIII–6–y–OK–300–1989. (56. d.) – Magyar nyelvű távirat.

103. Szűrös Mátyásnak, az Országgyűlés elnökének választávirata dr. Habsburg Ottónak

Budapest, 1989. augusztus 22.

Szűrös Mátyás majdnem egy hónap [!] múlva válaszolt a táviratra, melyben kiemelten fontosnak tartotta a Habsburg Ottó által vezetett bizottsággal kezdődő munkát.

Az irat jelzete: MNL OL XVIII–6–y–OK–300–1989. (56. d.) – Távirat.

104. Külügyminisztériumi feljegyzés Szűrös Mátyás részére az Európa Parlament Magyarországgal foglalkozó külön delegációjáról

Budapest, 1989. szeptember 1.

A feljegyzés dr. Habsburg Ottó és a brüsszeli magyar nagykövet beszélgetéséről számol be. A 12 tagú külön delegáció az Európa Parlament és a magyar országgyűlés erre a célra alakult baráti csoportjával működne együtt. Az EP küldöttség még 1989 folyamán el kívánt látogatni Magyarországra, ehhez azonban várták Szűrös Mátyás meghívólevelét.

Az irat jelzete: MNL OL XVIII–6–y–OK–300–1989. (56. d.) – Eredeti, gépellt feljegyzés.

105. Szűrös Mátyás meghívólevele dr. Habsburg Ottónak

Budapest, 1989. szeptember 11.

Szűrös Mátyás a Habsburg Ottó által vezetett bizottság létrehozását úgy értékeli, hogy „a Magyarországon megindult demokratikus változásokat, a pluralizmusra épülő jogállam megteremtését az Európa Parlament támogatni kívánja”. Az együttműködés konkrét területeinek meghatározása érdekében meghívja Habsburg Ottót és az Európa parlamenti delegációt magyarországi látogatásra. Többszörös időpont egyeztetési problémák miatt erre a látogatásra csak az új parlament alakuló ülése kapcsán, 1990. május elején került sor.

Az irat jelzete: MNL OL XVIII–6–y–OK–300–1989. – Eredeti, gépellt másolat.

106. Habsburg Ottó köszönőlevele Hunkár Dénes ausztriai magyar nagykövetnek

Pöcking, 1993. február 28.

Habsburg Ottó ebben a levélben köszöni meg a 80. születésnapjára nagy késéssel megkapott „gyönyörű ajándékot”.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–19–1993. – Magyar nyelvű, eredeti, géppel írt levél Habsburg Ottó aláírásával.

107. Habsburg-Lotharingiai Károly esküvői köszönőlevele az ifjú pár esküvői képével

Salzburg, 1993. június 19.

A köszönőlevelet az ausztriai magyar nagykövetnek, *Hunkár Dénes*nek írták, amelyben a protokolláris köszönősorok mellett külön megköszönik a csodálatos gyertyákat is, amit a magyar követség küldött az ifjú párnak.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–19–1993. – Német nyelvű, eredeti, részben kézírással írt, Francesca és Karl Habsburg aláírásával.

VIII.

Habsburg Ottó magyar állampolgársága

108. A bonni egyetem nemzetközi jogi intézete igazgatójának kérése a magyar Parlamenthez Habsburg Ottó állampolgárságáról

Bonn, 1956. június 1.

Dr. Walter Schätzel professzor Habsburg Ottó magyar állampolgárságával kapcsolatban kért felvilágosítást a magyar Országgyűlés elnökétől. Ismeretei szerint a magyar Nemzetgyűlés álláspontja szerint a korábbi királyi ház azon tagjai, akiknek nem volt községi illetőségük (lakóhelyük) Magyarországon, a trianoni békeszerződés 61. cikkelye értelmében elveszítették magyar állampolgárságukat. A professzor ennek megfelelően kérte a magyar Nemzetgyűlés határozatának szövegét, illetőleg aziránt érdeklődött, hogy a királyi családnak volt-e községi illetősége Magyarországon.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–J–13–005727–1956. (1. d.) – Eredeti, géppel írt, német nyelvű, aláírt levél.

109. Az Igazságügy Minisztérium átíratja a Külügyminisztérium részére a Habsburg család állampolgárságáról

Budapest, 1956. július 25.

Őrsi Gyula megbízott főosztályvezető által szignált átírat megállapította, hogy a Nemzetgyűlés nem hozott a Habsburg család állampolgárságára vonatkozóan határozatot. Ellenben „a Habsburg-Lotharingiai családnak azok a tagjai, akiknek nem volt a csonka ország határai között községi illetőségük, a trianoni békeszerződés 61. cikke értelmében magyar állampolgárságukat elvesztették, hacsak magyar állampolgárságukat kifejezetten fenn nem tartották.” Ennek alapján, akik nem laknak az ország területén, nem tekinthetők magyar állampolgároknak. A Habsburg-Lotharingiai család tagjai közül azok, akik magyar állampolgárok maradtak, és állandóan Magyarországon laktak, továbbra is élvezték a királyi ház tagjait megillető kiváltságokat, és 24. életévük betöltésétől tagjai lettek a felsőháznak. Az anyag következtetése, hogy mivel „a Habsburg-házzal kapcsolatos szóban forgó témakörben speciális rendelkezés nincsen”, a család „egyes tagjainak állampolgárságáról és községi illetőségéről csak személyi körülményeik pontos ismeretében lehet pontos, konkrét véleményt adni.” Az ügy ezt követően visszakerült az országgyűlés elnökének titkársága kezelésébe, de a vonatkozó iratok nem maradtak fenn.

Az irat jelzete: MNL OL XXXII–J–13–1956–005727/1. (1. d.) – Eredeti, géppel írt levél s. k. jelzéssel.

110. Kovács István, a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete igazgatóhelyettesének véleménye Habsburg Ottó állampolgárságáról

Budapest, 1963. július 26.

A Külügyminisztérium felkérte a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetét, hogy fejtse ki álláspontját Habsburg Ottó magyar állampolgárságáról. Kovács István, az intézet igazgatóhelyettese több mint 20 oldalas szakvéleménye abból indul ki, hogy az első magyar állampolgársági törvény (1879. évi L. törvénycikk.) nem tartalmazott a királyra

vonatkozó kitételeket. A királyra különleges elbírálás vonatkozik, de nem lehet elvitatni a magyar állam kötelékébe való tartozást. IV. Károly a koronázás tényével privilegizált állampolgárnak tekintendő. Ez azt jelenti, hogy az állampolgársági jogviszony tartalmát alkotó kötelezettségek többsége nem vonatkozik rá. 1918. november 13-án a király lemondott az államügyek vitelében való részvételről, de ez nem vezetett az állampolgárság megszűnéséhez, hanem ettől kezdve közönséges állampolgársági köteleket jelentett. Az említett időponttól kezdve a kérdés az akkor hatályban lévő 1879. évi állampolgársági törvény alapján ítélandó meg. E törvény értelmében Károly csak elbocsajtás, tízévi távollét vagy az állampolgársági kötelekből való kizárás jogcímén veszthette el állampolgárságát. Elbocsátás és kizárás nem történt. A távollét, mint jogcím csak akkor kerülhetett volna alkalmazásra, ha a magyar kormány tudta és akarata nélkül távozott volna az országból, de „1921 novemberében tiltakozása ellenére a magyar kormány kívánságára hagyta el az országot”, ezzel a „távollét határideje meg sem nyílt, de a tényleges távollét még egy évig sem tartott”. Kovács István azt is megemlíti, hogy a trianoni békeszerződés állampolgársági rendelkezései sem érintették őt. Jogilag „kellően megalapozott az az álláspont, hogy koronázásától kezdve, 1922. április 1-jén bekövetkezett haláláig magyar állampolgár volt. Végezetül Kovács István megállapította, hogy „Habsburg Ottó leszármazás útján magyar állampolgárságot szerzett. Ezt az állampolgárságát mai napig is megtartotta.”

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1963-Ausztria-005990. (27. d.) – Eredeti, géppel írt, pecséttel és aláírással ellátott levél.

111. Rudolf Kirchschräger az osztrák külügyminisztérium külügyi főtítkárhelyettesének kérése a Habsburg család tagjainak magyar állampolgárságával kapcsolatos 1925. évi Nemzetgyűlési Irományok kivonatainak megküldésére

Bécs, 1965. június 10.

Az osztrák kérésnek megfelelően a magyar Külügyminisztérium áttekintette a magyar nemzetgyűlés 1945 előtti törvényeinek a Habsburg család tagjaira vonatkozó jogszabályait, amelyben csak azoknak biztosította az állampolgárságot, akiknek Magyarország területén községi illetőségű területük volt. A Habsburg főhercegek csak visszahonosítás után nyerhették vissza a magyar állampolgárságukat. Felsőházi tagságot csak azok a családtagok kaphattak, akik Magyarország területén földbirtokkal rendelkeztek.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-k-1965-Ausztria-5401-1. (11. d.) – Eredeti, géppel írt levél.

112. Rudolf Kirchschräger külügyi főtítkárhelyettes levele Bruno Kreisky szövetségi miniszter kéréséről

Bécs, 1965. szeptember 23.

Bruno Kreisky azt a bizalmas információt kapta, hogy a magyar állam 1938-ig kifizette a csepeli királyi koronabirtok jövedelmét Habsburg Ottónak, mint királyi hercegnek és trónörökösnek. A levél írója az iránt érdeklődik, hogy ezek az információk megfelelnek-e a tényeknek.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1965-Ausztria-004501/1. (27. d.) – Eredeti, géppel írt levél.

113. Feljegyzés a Magyar Országos Levéltár adatai alapján a Habsburg családnak a II. világháború előtt kifizetett összegekről

Budapest, 1965. október 1.

A Művelődési Minisztérium Levéltári osztályának vezetője levelében jelzi, hogy melyek a vonatkozó iratok, s kéri, hogy a minisztérium képviselője nézze át a vonatkozó iratokat. A dokumentumokat átvizsgáló Kiss Sándor megállapítása szerint havi 10 000 dollárt utaltak át (valójában évi 40 ezret). Az átutalt összegeket Zita királynéhoz, mint haszonélvezeti joggal rendelkező személyhez juttatták el még Ottó nagykorúsága után is, tehát Habsburg Ottó neve nem szerepel a vonatkozó iratokon

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1965-Ausztria-IV. 37-4501/1-4. (27. d.) – Eredeti, géppel írt, kézírással kiegészített levél.

114. A bécsi magyar nagykövet jelentése az osztrák kormány kéréséről

Bécs, 1965. október 25.

Pittermann alkancellár szeptember 9-én, majd Kreisky kancellár, lényegében Kirchschräger külügyminisztériumi főtítkárhelyettes által korábban már több alkalommal is kért adatok elküldését erősítette meg. Eszerint Magyarország bocsássa rendelkezésére „azokat az okmányokat, amelyben Habsburg Ottó a számára a Horthy-rendszerben a magyar kormány által 1938-ig koronauradalom jövedelmei rendszeres átutalását, mint trónörökös nyugtázta”. Sebes István nagykövet, főként osztrák kommunistákra hagyatkozva azt a véleményét fejtette ki, hogy nem kellene átadni ezeket az okmányokat, mert az osztrák „szocialisták fel akarják használni ezeket a bizonyítékokat Ottó visszatérése ellen”, továbbá az osztrák Néppárt rossz néven venné az iratok átadását, és a magyar kormány belekeveredne a két párt között folyó belpolitikai harcba. *Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1965-Ausztria-5401/3. (27. d.) – Eredeti, géppel írt levél.*

115. A Belügyminisztérium szakvéleménye Habsburg Ottó állampolgárságáról

Budapest, 1965. október 8.

Az irodalomjegyzékkel együtt közel 18 oldalas anyag nem fogadja el a jogtudományi intézet azon felfogását, hogy „Habsburg Ottó leszármazás címén magyar állampolgárságot szerzett”. A Belügyminisztérium szakértőinek felfogása szerint IV. Károlynak, a magyar állampolgársági kötelékbe való tartozása formális állampolgársági viszony nélküli volt, ami „királyi koronázásakor kezdődött és lemondásával (a tróntól való megfosztásával meg is szűnt)”. Nem ismert, hogy Habsburg Ottó kérte volna-e az állampolgári kötelékbe való felvételét, vagy útleveléért fordult volna a magyar szervekhez. A szakvélemény szerint a Habsburg család ősi osztrák család és az is abszurd, hogy IV. Károly „egyszerre valamennyi ország (ahol uralkodott) tényleges állampolgára kellett, hogy legyen”. Úgy vélték, hogy a királyi hatalom megszűnése után az 1921. évi XLVII. törvény detronizálta a Habsburg-házat, „ezzel Horthyék már de jure is szentesítettek az állapotot”. S végül tér ki a legfontosabb kérdésre a szerző, vagyis az állampolgárság megítélése „alapvetően politikai kérdés, csak másodsorban (?) [sic!] jelenti az államjogi kérdés jogi megoldását”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1965-Ausztria-IV-95-004501/4. (27. d.) – Eredeti, géppel írt szakvélemény.

116. A bécsi nagykövetségnek szóló belső tájékoztató az osztrák kormány kérésével kapcsolatban

Bécs, 1966. február 9.

A Magyar Országos Levéltár bevonásával kutatást folytattak olyan okmányok beszerzésére, amelyek igazolhatnák Habsburg Ottó magyar állampolgárságát. A feljegyzés szerint „nem találtunk ilyen okmányokat”. Találtak ugyan „1938-ig, az ún. korona-uradalom jövedelméből rendszeres átutalás” megtörténtét igazoló iratokat, de nem Habsburg Ottó, hanem Zita királyné címére. Ez azonban nem bizonyíték az állampolgárságra vonatkozóan. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének tanulmánya az állampolgárságot támasztotta alá, míg a Belügyminisztérium szakértői kifejezetten cáfolják ezt, vagyis a kérdés jogilag vitatott. A magyar állam politikai okokból bármikor kinyilváníthatja, hogy Ottó nem magyar állampolgár, „erre azonban a jelen körülmények között, nincs szükség, az ügyel egyáltalán nem kívánunk a közeljövőben foglalkozni”. A magyar fél úgy vélte, hogy ezzel csak beleavatkoznának az akkor folyó osztrák választási küzdelmekbe. A feljegyzés szerzője, Beck István nagykövet végül azt kéri, hogy amennyiben a kért levéltári anyagok ügye felmerülne, annyi legyen a válasz, hogy „a kutatást még nem fejeztük be”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1965-Ausztria-IV-95-004501/4. (27. d.) – Eredeti, géppel írt levél.

117. Habsburg Ottó levele a belgiumi magyar nagykövetnek

Pöcking, 1989. június 24.

Habsburg Ottó aziránt érdeklődik, hogy igaz-e, hogy az 1949-ben a lapokban megjelent hír állampolgársága megfosztásáról nem felel meg a valóságnak és „én még mindig magyar állampolgár vagyok”. *Dr. Németh József* nagykövet 1989. július 4-én keltezett kísérelőlevelében azt kéri, hogy „az erre illetékes minisztérium, s ha ez szükséges, az Elnöki Tanács soron kívüli

eljárás eredményeként közölje Habsburg Ottóval magyar állampolgársága meglétével kapcsolatos hivatalos véleményét”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1989-Ausztria-10-95-003128/1. (13. d.) – Eredeti, géppel írt levelek.

118. A Külügyminisztérium Konzuli Főosztályának feljegyzése Habsburg Ottó magyar állampolgárságáról

Budapest, 1989. október 3.

A feljegyzés szerint Habsburg Ottó az 1939. évi XIII. törvénnyel távolléte miatt elveszítette magyar állampolgárságát. „Ennek alapján a Belügyminisztérium részére nemleges állampolgársági bizonyítványt állított ki. (Ezt Habsburg Ottó részére brüsszeli nagykövetségünk kifejezett kérése alapján nem továbbítottuk.)” A külügyminisztériumi értekezlet úgy határozott, „készítsünk javaslatot arra, hogy Habsburg Ottót magyar állampolgárnak tekintjük”. A feljegyzés szerint „politikai érdekeink fűződnek ahhoz, hogy nevezettet magyar állampolgárnak tekintsük”. A Belügyminisztérium csak visszahonosítással tartja elképzelhetőnek az állampolgárság visszaadását, az Igazságügy Minisztérium szerint „az Elnöki Tanács saját körben deklarálhatná, hogy Habsburg Ottót magyar állampolgárnak tekintjük”. A feljegyzés szerzője szerint, „mivel az utóbbi időben egyes pártok Habsburg Ottót kívánnák jelölni a köztársasági elnöki tisztségre”, ezért javasolták, hogy Horn Gyula külügyminiszter a kormány kabinetülésén vesse fel a kérdést. A feljegyzés a kérdést általában is kiterjeszti azzal, hogy a külföldön élő magyarok számára a magyar állampolgárság megszerzését új politikai megközelítésnek megfelelő szellemben indokolt rendezni.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1989-Ausztria-10-95-003128/3. (13. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

119. A Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának feljegyzése Habsburg Ottó magyar állampolgárságáról

Budapest, 1989. szeptember 28.

A Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztálya a Konzuli Főosztály véleményétől eltérően csak a visszahonosítást tartja Habsburg Ottó állampolgárságának megoldására.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1989-Ausztria-10-95-003128/4. (13. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

120. Külügyminisztériumi feljegyzés Habsburg Ottó állampolgárságának tisztázására

Budapest, 1989. november 28.

A Multilaterális Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya a Magyar Hírlapban november 28-án megjelent állásfoglalásra hivatkozik, amelyben azt sugallja, hogy Habsburg Ottó nem magyar állampolgár. Mivel az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete korábbi véleménye szerint Habsburg Ottó magyar állampolgár, ezért célszerű lenne véglegesen rendezni a magyar állampolgársággal kapcsolatos jogi és politikai kérdéseket. Javasolják, hogy a Külügyminisztérium forduljon a Belügyminisztériumhoz a régóta húzódó helyzet tisztázására. Emellett megfontolásra ajánlja „a hazai pártokkal való konzultációt”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-k-1989-Ausztria-10-1-10950. (32. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

121. Az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti osztályának levele a Külügyminisztérium Konzuli főosztályához Habsburg Ottó állampolgárságáról

Budapest, 1989. december 8.

Nagy Károly csoportfőnök-helyettes időhúzó levelében felveti, hogy Habsburg Ottó megkeresése szóbeli és nem írásos volt, azt sem tudni, hogy hivatalos volt-e a kérelem, és ezért a Konzuli Főosztály intézkedjen a kérdésben. Ha e kérdéseket a brüsszeli nagykövetség útján a Külügyminisztérium tisztázza, akkor „tudunk az ügyben érdemben eljárni”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1989-Ausztria-10-95-003128/5. (13. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

122. A Külügyminisztérium Konzuli Főosztályának feljegyzése a Belügyminisztérium átiratára
Budapest, 1989. december 29.

A feljegyzés szerzője, érzékeltetve a Belügyminisztérium háritó válaszát, jelezte, hogy az állampolgársági kérés 1989. júliusi „felvetése óta eltelt idő semmiképpen sem teszi megengedhetővé, hogy most tegyünk fel lényegében adminisztratív kérdéseket, elválasztva ezzel mintegy a válaszadást”. A feljegyzés szerzőjének javaslata szerint mind a brüsszeli nagykövetségnek, mind az érintett Külügyi Főosztály vezetőjének beszélnie kell Habsburg Ottóval arról, hogy az illetékes magyar hatóságok mit vélelmeznek.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1989-Ausztria-10-95-003128/5. (13. d.) – Eredeti, géppel írt, aláírás nélküli feljegyzés.

123. Dr. Habsburg Ottó ügyvédje útján benyújtott állampolgársági igazolási kérelme a Belügyminisztérium Állampolgársági Alosztályához

Budapest, dátum nélkül

Dr. Habsburg Ottó állampolgárságának a tényéről kért igazolást. Indoklásának középponti eleme, hogy édesapja „IV. Károly a trianoni békeszerződés 56. cikkének megfelelően magyar állampolgárnak tekintendő személy volt”, s kiskorú gyermekként „az állampolgárság tekintetében édesapám állampolgárságát követtem”.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1990-Ausztria-10-95-001743. – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

124. A Külügyminisztérium Konzuli Főosztálya vezetőjének levele a Belügyminisztérium Igazgatásrendészeti csoportfőnökének

Budapest, 1990. március 28.

A levélben a főosztályvezető azt javasolja a Belügyminisztériumnak, hogy részletesen indokolt választ adjon Habsburg Ottónak, ügyvédje útján benyújtott kérelmére. A feljegyzés fontosnak tartja azt hangsúlyozni, hogy „a magyar állampolgárságtól való megfosztásra soha nem került sor”. Egyúttal javasolta, hogy mivel Habsburg Ottó állampolgárságára vonatkozóan a Belügyminisztérium semmilyen irattal nem rendelkezik, kérje Habsburg Ottó segítségét ilyen okmányok felkutatásához. A szerző egyúttal azt is megjegyzi, hogy Habsburg Ottó az NSZK állampolgársági rendelkezései miatt nem kíván visszahonosítási kérelmet benyújtani.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1989-Ausztria-10-95-003128/5. (13. d.)– Eredeti, géppel írt feljegyzés.

125. A Belügyminisztérium Igazgatásrendészeti csoportfőnökének levele a Külügyminisztérium Konzuli főosztályvezetőjének

Budapest, 1990. április 13.

A levél szerzője, az ekkor már csoportfőnök Nagy Károly, részletezve, törvényhelyekre utalva mutatja be Habsburg Ottó állampolgárságának a kérdését. Ennek alapján azt állapítja meg, hogy „a rendelkezésünkre álló adatok alapján tehát csak Habsburg Ottó magyar állampolgárságának az elvesztése állapítható meg”. Az ezredes szerint, ha „Habsburg Ottó kinyilvánítja a magyar állampolgárság visszaszerzése iránti szándékát, készek vagyunk a szükséges eljárást soron kívül kezdeményezni”. Az előadói íven látható feljegyzés szerint dr. Nagy Károlynak személyesen kellett volna Habsburg Ottóval beszélnie, aki az Európa Parlament Magyarországgal foglalkozó bizottsága elnökeként 1990. május 2-án részt vett az új országgyűlés alakuló ülésén. Mivel erre Habsburg Ottó elfoglaltsága miatt nem került sor, ezért a tájékoztatást a brüsszeli nagykövetség útján adják meg.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-1990-Ausztria-10-95-001743. (13. d.) – Eredeti, géppel írt feljegyzés.

IX.

Egyéb tárgyi emlékek Kiss M. Jenő gyűjteményéből

126. Érmék

- A Páneurópai Unió ezüst, nikkell és bronz emlékérméi dr. Habsburg Ottó 80. születésnapja alkalmából. Tata, 1992.
- Emlékerme „II. OTTÓ MAGYARORSZÁG TRÓNÖRÖKÖS KIRÁLYA 1912–1930” felirattal. A hátoldalon „BIZALMAM AZ ŐSI ERÉNYBEN” felirat.

- „FRANCISCUS JOSEPHUS OTTO” feliratú, négyszögletes, a gyermek Habsburg Ottót ábrázoló fémkitűző. Vélhetően a IV. Károly koronázása alkalmából kiadott „OTTÓ TRÓNÖRÖKÖS 1916. DECEMBER 30.” feliratú, a kisgyermek Ottót ábrázoló érme.

-
- Habsburg Ottó halála alkalmából készült emlékérem. Előlapján egy nagy „O” betű, valamint a császári és királyi korona, hátlapján „1912. XI. 20.” és a „2011. VII. 4.”, azaz a főherceg születésének és halálzásának napjai.
- Különböző méretű Habsburg Ottót, illetőleg a magyar királyi koronát ábrázoló kitűzők.
- IV. Károly magyar király boldoggá avatása alkalmából készült érem. Előlapján az uralkodó domborított képmása, „DEATIFICATIO CAROLUS D. G. IMP. AUST. REX. BOH. ETC. ET REX APOST. HUNG.” körfelirattal, felette a császári és magyar királyi korona. A hátlapon „ROMA 2004 KAISER KARL GEBETSLIGA” felirat.
- Ferenc József és Erzsébet királynét ábrázoló emlékérem, IV. Károly magyar királlyá koronázása alkalmából készült emlékérem, díszdobozban. A IV. Károly koronázása alkalmából készült emlékérem előlapján azt a jelenetet látjuk, amikor a király a koronázási halmon lováról a négy égtáj felé vág. A hátlapon teljes koronázási díszruhában a király, felesége és a gyermek Ottó látható.
- Az osztrák Vöröskereszt által, a gyermek Habsburg Ottóról kiadott jelvény „KRONPRINZ FRANZ JOSEF OTTO” felirattal.
- A kisgyermek Habsburg Ottót ábrázoló kör alakú kitűző.

127. Meghívók

- Meghívó Habsburg Ottó 1995. február 10-ei ceglédi előadására.
- Meghívó Habsburg Ottó 1995. február 11-ei lakitelki előadására.

128. Díszpolgári oklevél

- A jászberényi díszpolgári cím adományozásakor készült nagyméretű, keretezett, Habsburg Ottó által aláírt fénykép. A fényképen dr. Habsburg Ottó mellett a gyűjtemény tulajdonosának kislánya látható. „JÁSZBERÉNY VÁROS DÍSZPOLGÁRI OKLEVÉL ADOMÁNYOZÁSA DR. HABSBERG OTTÓ RÉSZÉRE. JÁSZBERÉNY, 1995. JÚNIUS 23.” Eredeti, pecséttel és aláírásokkal ellátott oklevél.

129. Emléktárgyak dr. Habsburg Ottó és felesége 50. házassági évfordulója alkalmából

- Habsburg Ottó és felesége, Regina von Sachsen-Meiningen hercegnő 50. házassági évfordulója alkalmából készült emlékérem. Az előlapon Mária látható a csecsemő Jézussal, a hátlapon „MARIAZELL 1951 10. V. 2001”, a két család címere és a Habsburg család koronája.
- Az 50. házassági évforduló alkalmából Kiss Jenő örnagynak adományozott emlékérem hitelességét bizonyító oklevél. Mariazell, 2001. május 27.
- Kiss M. Jenő kísérelvényének másolata IV. Károly 1921-ben, Tihanyban készült leveléhez.
- IV. Károly levelének keretezett nemesmásolata, melyben Magyarországról való elhurcolása ellen tiltakozik.
- Az aranylakodalom alkalmából a máriazelli bazilikában 2001. május 27-én, vasárnap tartott mise program- és énekes füzet. A misét dr. Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát celebrálta.

130. Páneurópai Unió

- Belépési nyilatkozat a Páneurópai Unióba. A nyilatkozat mellett Habsburg Ottó, a Páneurópai Unió elnökének a szervezet céljait tartalmazó levele.
- Ismertető és tagsági díj befizetési csekk a Páneurópai Unióba.
- Meghívó dr. Habsburg Ottó, a Nemzetközi Páneurópai Unió elnöke, az Európa Parlament tagja részére 1995. február 11-én, Kiskunfélegyházára, egy lakossági fórumra.

131. A Magyar Királyság utolsó aranypénze

- Az utolsó magyar aranypénz, az arany 20 korona utánverete.
- A *Magyar Érme Hírlap* cikke IV. Károly aranykoronásáról. (Magyar Érme Hírlap, 2011/1.)

132. Újságcikkek

- A *Képes Krónika* folyóirat 1922. június 4-én megjelent száma szinte teljes egészében IV. Károly emlékével foglalkozik. Több képen bemutatják a koronázás ceremóniáját, a háborús eseményeket, illetőleg a család és az ifjú trónörökösről, Ottó főhercegről készült képeket. Emellett az ún. második királypuccsal kapcsolatos felvételek, illetőleg a Madeira szigetén, Funchalban lévő házról készült fotók is színesítik a számot. (Képes Krónika, 1922.)
- A *Revue* című német lap osztrák kiadásában jelent meg egy többoldalas cikk, amelyben Habsburg Ottó beszél családjáról, életéről, céljairól, s a család körüli „rémmeséket” kívánja oldani, majd képekben bemutatja a cikk Habsburg Ottó addigi életét, gyermekeit, családját. (Revue, 1964. július 19. „Schluß mit den Greuelmärchen”)
- A *Magyar Horizont* című lap köszöntő cikke Habsburg Ottó 80. születésnapja alkalmából. (Magyar Horizont, 1992/3.)
- A 90 éves Habsburg Ottót köszönti a *Képes Aktuell* 2002-ben. Több számon keresztül mutatják be a család életét. A kiállításon bemutatott számban a család jelenkori életéből láthatunk részleteket. (Képes Aktuell, 2002/25.)

133. Fényképek a Habsburg családról és Habsburg Ottó gyermek- és ifjúkorából

- Ferenc József császár és Habsburg Ottó
- A koronázás
- A királypuccs
Habsburg Ottó szüleivel
- Habsburg Ottó édesanyjával, Zita királynéval
- Habsburg Ottó édesapjával, IV. Károllyal
- Habsburg Ottó szüleivel és testvéreivel
- Habsburg Ottó testvéreivel
- Habsburg Ottó egyedül